

Голас Радзімы

№ 43 (2185)
25 кастрычніка 1990 г.

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВ'ЯЗЯХ З СУАЙЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ
(БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»)

Выдаецца з 1955 г.
Цана 4 кап.

На працягу некалькіх вераснёўскіх і кастрычніцкіх тыдняў Беларускае таварыства «Радзіма» праводзіла курсы павышэння кваліфікацыі для ўдзельнікаў і кіраўнікоў мастацкай самадзейнасці замежных суайчыннікаў. Гэтым шляхам на базе Рэспубліканскага інстытута павышэння кваліфікацыі работнікаў культуры Міністэрства культуры БССР і ўдасканальвалі сваё майстэрства самадзейныя артысты — носьбіты, сябры і прыхільнікі беларускай культуры з Беластоцкага ваяводства суседняй Польшчы і Нідэрландаў. Тое ўдасканаленне ўвабрала ў сябе і лекцыі на тэмы фальклору, кампазіцыі, і практычныя заняткі: наведванне рэпетыцый мастацкіх калектываў рэспублікі, развучванне і пастаноўка беларускіх народных танцаў, узбагачэнне песеннага репертуару. Вучэбная праграма — рэч неабходная, але ўсё, як кажучь, у меру... Таму не быў забыты і другі бок справы — адпачынак.

НА ЗДЫМКАХ: група слухачоў курсаў на плошчы Леніна ў г. Мінску; у гасцях у самадзейнага калектыву; у краязнаўчым музеі г. Мядзеля; на Нарачы.

[Расказ аб рабоце курсаў змешчаны на 4-й стар.]

Фота С. КРЫЦКАГА.

СЕСІЯ ВЯРХОЎНАГА САВЕТА БССР

НА ШЛЯХУ ДА РЫНКУ

У Мінску праходзіць нечарговая другая сесія Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

Адкрываючы сесію, Старшыня Вярхоўнага Савета рэспублікі М. Дземянцэй так вызначыў яе асноўную задачу: у гэтыя дні дэпутатам трэба будзе вырашыць самае важнае сёння пытанне — як вывесці эканоміку рэспублікі з таго цяжкага становішча, у якім яна апынулася. Неабходна знайсці самыя кароткія шляхі да стабілізацыі і прадухілення далейшага спаўзання да заняпаду, а затым і да паступовага аздараўлення і ўздыму. Прычым, як было асабліва падкрэслена, сфера гэтых пошукаў не павінна выходзіць за рамкі прынятай Дэкларацыі аб дзяржаўным суверэнітэце рэспублікі.

Даклад аб праграме эканамічнай рэформы ў Беларускай ССР, з якім затым выступіў Старшыня Савета Міністраў рэспублікі В. Кебіч, ахапіў праблему пераходу да рынку ў цэлым. Яго намеснікі Ф. Сянько, У. Пілюта і М. Мясніковіч з трыбуны сесіі канкрэтызавалі канцэпцыю ўрада па стратэгічных напрамках — сельскай гаспадарцы, прамысловасці, ўзаемаадносін з цэнтрам і іншымі рэспублікамі, крэдытна-фінансавай сістэме, сацыяльнай палітыцы.

Вярхоўны Савет Беларускай ССР паставіў: адобрыць асноўныя палажэнні праграмы і прапанову ўрада рэспублікі аб пераходзе Беларускай ССР да рыначнай эканомікі з 1 лістапада 1990 года.

НА АТРЫМАННЕ ПРЭМІІ

Яшчэ зусім нядаўна працоўны калектыў Віцебскага тэлевізійнага завода вылучыў на атрыманне прэміі Савета Міністраў СССР групу распрацоўшчыкаў перспектывнай мадэлі тэлевізара «Віцязь-51 ТЦ ЗІІ Д», а тая ўжо ўкараняюць у вытворчасць больш дасканалыя і сучасныя мадэлі. Новыя прыёмнікі больш элагантныя за сваіх папярэднікаў па дызайну, больш надзейныя ў эксплуатацыі, эканамічныя па спажыванню электраэнергіі. Ужо ў гэтым годзе ў гандлёвую сетку рэспублікі іх будзе адпраўлена 230 тысяч.

Канверсія, што разгарнулася ў прамысловасці, дазваляе сёння віцэбчанам вырабляць не толькі тэлевізары. Так, сумесна са смаленскім канструктарскім бюро «Меркурый» завод асвойвае выпуск канструкцыі лічбавага праграмавага кіравання «Электроніка-НЦ-31». Распрацоўка прыбораў імуна-ферментнага аналізу для выяўлення гепатытных захворванняў і СНІД вядзецца сумесна з ленинградскімі вучонымі. Пачаты работы і па вытворчасці сістэмы тэлевізійнага спадарожнікавага вяртання, якая знойдзе прымяненне на ўсёй еўрапейскай тэрыторыі краіны. І ўсё-такі асноўнай прадукцыяй завода з'яўляюцца тэлевізары. Цяпер да выпуску рыхтуецца новая мадэль тэлевізійнага прыёмніка чацвёртага пакалення «Віцязь-51 ТЦ 418 Д», які зможа паспяхова канкураваць з лепшымі ўзорамі сусветна вядомых фірм. НА ЗДЫМКУ: намеснік начальніка цэха Міхаіл ТАРАСЕНКА і кантралёр Інэса СІНЯКОВА рыхтуюць да адпраўкі чарговую партыю «Віцязяў».

ПЕРАГАВОРЫ

ПАРАЗУМЕЛАСЯ БЕЛАРУСЬ З УКРАЇНАЮ

У Кіеве адбыліся перагаворы паміж дэлегацыямі Украінскай ССР і Беларускай ССР. Дэлегацыі ўзначальвалі Старшыні Вярхоўных Саветаў дзвюх рэспублік Л. Краўчук і М. Дземянцэй.

Удзельнікі перагавораў разгледзелі шырокі круг пытанняў, якія датычаць ўзаемаадносін Украіны і Беларусі ва ўмовах абвясчэння ў іх Дэкларацыі аб дзяржаўным суверэнітэце.

Л. Краўчук і М. Дземянцэй падпісалі сумесную заяву. У ёй выказваецца ўпэўненасць, што ўкраінскі і беларускі народы, згуртаваныя агульнымі мэтамі, брацкім адзінствам, адказнасцю перад будучымі пакаленнямі, прыкладуць усе свае сілы для рэалізацыі распрацаваных у пагадненні планаў для ўмацавання ўзаемаагульнага супрацоўніцтва паміж рэспублікамі.

Падпісана таксама пагадненне паміж урадамі УССР і БССР аб гандлёва-эканамічным і навукова-тэхнічным супрацоўніцтве.

— Мы дагаварыліся па ўсіх пазіцыях, — сказаў Старшыня Вярхоўнага Савета Украінскай ССР Л. Краўчук, — і перш за ўсё аб тым, што нашы пагадненні будуць мець вяршэнства над тымі, у тым ліку і саюзнымі, якія могуць перашкаджаць супрацоўніцтву. Прышлі таксама да пагаднення, што будзем усеабакова садзейнічаць безумоўнаму выкананню дагаворных абавязальстваў.

— Гэта сустрэча, падпісанне сумеснай заявы і прыняцце пагаднення на ўзроўні ўрадаў дзвюх рэспублік накіраваны на ўстойлівыя ўзаемаадносін двух брацкіх народаў і пераадоленне тых цяжкасцей, якія ёсць у кожнай рэспубліцы пры пераходзе на рыначныя адносіны, — сказаў Старшыня Вярхоўнага Савета Беларускай ССР М. Дземянцэй.

УСЕСАЮЗНАЯ КАНФЕРЭНЦЫЯ

ЯК СПЕРШІ СЛЯДЫ ЧАРНОБЫЛЯ?

«Геахімічныя шляхі міграцыі штучных радыёнуклідаў у біясферу» — гэта ўсесаюзная канферэнцыя вучоных, якія сабраліся ў Гомелі. Яе арганізатары — Інстытут геахіміі і аналітычнай хіміі імя У. Вярнадскага Акадэміі навук СССР і Акадэміі навук БССР.

Гэта чацвёртая такая канферэнцыя, але цяпер на ёй шырока прадстаўлена замежная навука. У Гомель прыбылі вучоныя з Японіі, ЗША, Англіі, Бельгіі, іншых краін. Удзельнікі канферэнцыі адначасова з практычным абменам вопытам наведвалі раёны, якія пацярпелі ад аварыі на ЧАЭС. Пазнаёмліліся яны і з новымі наземнымі рухомымі гама-спектральнымі комплексамі, распрацаванымі ў Акадэміі навук СССР.

З ПАРОДНЕННЫХ ГАРАДОЎ

ДЭЛЕГАЦЫЯ З ФРАНЦЫІ

Па запрашэнні Беларускага таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі ў Мінск прыбыла вялікая дэлегацыя прадстаўнікоў пародненых з беларускімі гарадамі Францыі. У яе складзе людзі самых розных узростаў і прафесій. Адсюль і разнастайнасць інтарэсаў гасцей да праграмы знаходжання.

Французскія мелыкі пажадалі пабыць у Барэўлянах, у БелНДІ анкалогіі і радыялогіі Міністэрства аховы здароўя БССР. Група будаўнікоў была запрошана ў Галоўмінскбуд і азнаёмілася з перспектывай забудовы беларускай сталіцы. А прафсаюзныя работнікі засталіся задаволенымі сустрэчай са сваімі калегамі з прафкома вытворчага аб'яднання «Мінскпасажыраўтатранс»... Госці з горада Вілебарна вырашылі з'ездзіць да сваіх пабрацімаў у Магілёў. А ў Оршу адправілася дэлегацыя з горада Воз-ан-Влен.

За час знаходжання ў Беларусі французы наведаюць Хатынь, спартыўны комплекс «Раўбічы», мастацкі музей. А ў Палацы мастацтва ў гэты час пачне работу сумесная выстаўка беларускіх і французскіх фотамайстроў.

СУПРАЦОЎНІЦТВА

ХАЛАДЗІЛЬНІКІ МАДЭРНІЗУЮЦА

Разнамоўныя галасы чуюцца на Мінскім заводзе халадзільнікаў. Прыязджаюць да нас прадстаўнікі фірм, тыя, каго ўжо ведаюць, а ёсць і навічкі. Вось і на гэты раз партнёрам завадчан была Італьянская фірма «Галілео», якая спецыялізуецца на вырабе стэндаў і абсталявання для вакууміравання, запраўкі і дазроўкі хладону. Для тых, хто не ведае, растлумачым: хладон — рэагент, які нібы па крывяносных сасудах, разыходзіцца па ўсім аграгату дзякуючы матору-кампрэсару, у выніку чаго і ўтвараецца холад.

Перагаворы закончаны паспяхова. Заклучаны папярэдні дагавор на пастаўку вытворчых стэндаў у першым паўгоддзі наступнага года.

З набыццём і іх устаноўкай на ўсіх зборачных канвеерах будучы мадэрнізаваны базавыя мадэлі халадзільнікаў М12, 15, 16, а значыць, эксплуатацыйныя якасці гэтай прадукцыі палепшацца.

СТВАРЫЛІ АРАНДАТАРЫ

ПЕРАПЯЛІНАЯ ФЕРМА

Хваробы сэрца, нервовай сістэмы, цукровы дыябет, туберкулёз, бронхіальная астма — такія «букет» захворванняў, вылучыць якія дапамагаюць яйкі японскіх перапёлак. Менавіта іх вытворчасцю і вырашылі заняцца арандатары з Маларыцкага раёна, якія стварылі прадпрыемства «Карад».

Можна не сумнявацца, што прадукцыя перапялінай фермы будзе карыстацца немалым попытам. Бо далікатэс не толькі лечыць. У ЗША, Японіі, некаторых іншых краінах перапяліныя яйкі абавязкова ўключаюцца ў дзіцячае меню. На думку вучоных, яны ўмацоўваюць нервовую сістэму, памяць і зрок.

ПАВЫШЭННЕ КВАЛІФАЦЫІ

О'КЕЙ, ДОКТАР!

Як ні цяжка сёння на Гомельшчыне з медыцынскімі кадрамі, але ў абласным адзеле аховы здароўя знайшлі магчымасць адправіць адразу 30 высякакласных спецыялістаў для павышэння кваліфікацыі па... англійскай мове. Гематалагі, эндарыналагі, гінеколагі за паўгода па паскоранай праграме павінны дасканала авалодаць гутар-

ковай мовай, каб прайсці спецыялізацыю за рубжом.

Такое рашэнне выклікана жыццёвай неабходнасцю: у Гомелі пачынаецца будаўніцтва першай у краіне лячэбнай установы для перасадкі касцявога мозгу. Праектную дакументацыю распрацавалі саветкія спецыялісты сумесна са швейцарскай фірмай «СМЕЛТІНТАК».

ВЕСТКІ АДУСОЛЬ

◆ Арыгінальную ілюстраваную энцыклапедыю ткацтва падарылі ўсім аматарам гэтага старадаўняга рамяства спецыялісты рэспубліканскай лабараторыі народнай творчасці. У прасторных залах добра знаёмай мінчанам Белай дачы яны аформілі выстаўку кніг, альбомаў, часопісаў, фатаграфій, што расказваюць аб мастацтве стварэння унікальных на прыгажосці беларускіх лянных і шарсцяных тканін. Гэтая экспазіцыя — першая ў цыкле тэматычных выставак, прысвечаных мастацкай апрацоўцы дрэва і металу, вышыўцы, вязанню на прутках, ганчарнаму рамяству.

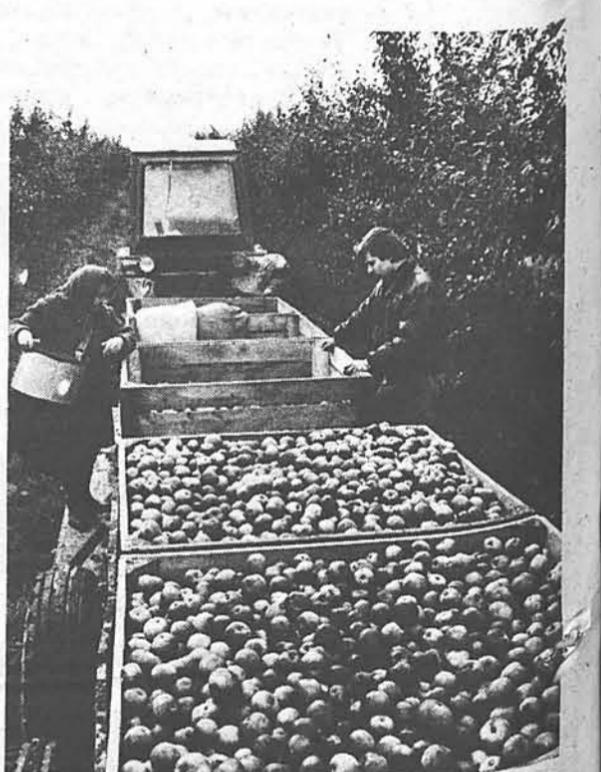
◆ Курганныя могільнікі X—XI стагоддзяў, гарадзішча і вал са Спаса-Праабражэнскай царквою другой паловы XVI—пачатку XVII стагоддзяў, касцёл Марыі канца XIII стагоддзя і іншыя старажытныя помнікі гісторыі, археалогіі і архітэктуры горада Заслаўя паставаны Савета Міністраў БССР аб'яўлены гісторыка-культурным запаведнікам «Заслаўе» рэспубліканскага значэння.

◆ У Гомелі адбылася сустрэча веруючых з амерыканскімі святарамі — пастарам, віцэ-прэзідэнтам Славянскага місіянерскага служэння ЗША Анатолем Ялошынём і дырэктарам марской мсіці горада Балтымора Уільямам Вілам. Яны прачыталі лекцыю аб рэлігіі ў Амерыцы, адказалі на пытанні прысутных. З цікавасцю госці паслухалі выступленне царкоўнага хору. Быў арганізаваны таксама продаж духоўнай літаратуры.

◆ З КНР у Светлагорск прыйшла тэлеграма з просьбай прыслаць узоры корднай тканіны, што выпускаецца вытворчым аб'яднаннем «Хімвалакно». Гэта адзін з вынікаў гандлёва-прамысловай выстаўкі СССР, якая праходзіла ў Пекіне. На ёй былі прадстаўлены 12 відаў асноўнай прадукцыі светлагорскага прадпрыемства. Кордная тканіна выклікала асабліваю цікавасць. Дасягнута дамоўленасць аб заключэнні кантракта на бартэрнай аснове з Харбінскай нафтахімічнай гандлёва-эканамічнай кампаніяй. Кітайскія прамысловыя праявілі таксама цікавасць да вугляродных віскозных матэрыялаў і іншай прадукцыі ВА «Хімвалакно».

◆ Веткаўскі райаграпром зрабіў першы крок па наладжванню міжнародных сувязей у гандлі ўзаемаабмене таварамі. За адпраўленую ў Данію партыю казеіну райбальніца нядаўна атрымала 15 тысяч аднаразовых шпрыцаў. Веткаўчане знаходзяць іншыя магчымасці для выгадных здзелак, накіраваных на аказанне дапамогі насельніцтву, якое аказалася ў эпіцэнтры чарнобыльскай трагедыі.

«УРАДЖАЙ-90»

Заканчваецца збор яблык у садзе саўгаса «Рассвет» Брэсцкага раёна. Тысячу гектараў займаюць тут сарты «беларускія малавыя», «уэльсі», «спартан». На зборы яблык заняты ўсе садаводчыя бригады калгаса, а таксама студэнты Брэсцкага педагагічнага інстытута. І нават у сёлетні, не такі ўраджайны год гаспадарка збірз больш тысячы тон яблык. Палавіна з іх будзе рэалізавана, а другая — закладзена ў спецыяльныя складскія памяшканні саўгаса.

НА ЗДЫМКУ: збор яблык у садзе саўгаса «Рассвет».

Наша грамадства ў адносінах да кааператыўнага руху можна падзяліць на дзве няроўныя часткі — асцярожных прыхільнікаў і ярых праціўнікаў. Для адных слова кааператар гучыць як чалавек, які нават у нашых умовах згале-ласці і эканамічнага бязладдзя здольны паказаць сваю прад-прымальнасць, сапраўдную гаспадарлівасць, для другіх — як спрытнюга, спекулянт і ледзь ці не «вораг народа».

Дык што ж усё-такі саветкія кааператывы? Як яны ўпіс-ваюцца ў наша жыццё?

— Мікалай Васільевіч, вы ведаеце, што большасць людзей у нас лічаць кааператы-вы злом, якое паслана нам за грахі перабудовы. Вядома, вы ведаеце сцвярджаць адварот-нае: кааператывы — усё-такі добра. Якія вашы аргументы?

— Відаць, той, хто лічыць кааперацыю ліхам, і не можа мець іншай думкі: яна ж фарміруецца пад уздзеян-нем пэўнай ідэалогіі. А ідэа-лагічная машына, запушча-ная некалі, спраўна дзейні-чае і сёння. Наша прэса па-ранейшаму аднабока асвят-ляе кааператыўны рух.

Але ж не віна кааперацыі што мы зайшлі ў эканамічны тупік. Проста ідэалагічная машына, як гэта ў нас во-дзіцца, шукае вінаватага. Найлягчэй было паказаць па-льцам на кааператара: ату, яго! Вось хто віноўнік разба-лансаванасці рынку! Няма сёння тэлевізараў, халадзіль-нікаў, а тут яшчэ цыгарэт не стала — значыць, кааператары скунілі...

Дарэчы, ваша сцвярджен-не, што большасць насель-ніцтва супраць кааперацыі, на сённяшні дзень спрэчнае.

— Чым вы можаце гэта да-казаць?

— Мне даводзіцца часта бываць у працоўных ка-ллектывах, і я там чую мно-га прыхільных меркаванняў на-конт кааперацыі. Я бала-цтваўся ў народныя дэпута-ты рэспублікі ў Заводскім раёне Мінска, дзе большасць рабочых. Праўда, я прайграў барацьбу за мандат, але мой рэйцінг — 28 працэнтаў.

— Гэта даволі высокі рэй-цінг для «галойнага» каапера-тара Беларусі.

— На нас працуе час, і ён пераканае, што кааперацыя — гэта дабро. Ды не толькі кааперацыя, а і фермерства, і асабістая прадпрымаль-насць. Чым больш тавара-

наў, якія рэгулявалі б адно-сіны таваравытворцы са спажыўцом, з дзяржавай. У нас па-ранейшаму адчуваецца юрыдычны валонтарызм.

— Мікалай Васільевіч, у многіх з нас такое ўяўленне, што кааператывы ў нас толькі тое і робяць, што перапра-даюць. Ну, яшчэ часта чуеш пра кааператыўныя кафэ, у якіх усё страшэнна дорага.

— Гэта, мякка кажучы, не зусім так. У Беларусі ганд-лёвых і кааператываў гра-мадскага харчавання не так ужо і многа. Давайце зазір-

грабуць грошы лапатай? Што ў іх незаслужана высокія за-робкі?

— Нас доўга прывучалі да ўраўнілаўкі, з пакалення ў пакаленне. Мы павінны ад-нолькава жыць, не ўлічваю-чы, хто як працуе. А тут лю-дзям далі магчымасць атры-маць за сваю працу, а не за выхад на рабочае месца. І ад-быўся рэзкі скачок. Вось і пайшла зайздрасць: каапера-тар атрымлівае многа, вось ён ужо і дом збудоваў, і ма-шыну купіў. Гэта — ураў-няльнае мысленне: чаму мы

танне: хто гэта зрабіў? — вам адкажуць: кааператар. Хоць у чалавека ёсць і імя, і про-звішча, і месца, дзе ён жыве. Усе мы — грама-дзяне адной краіны. І з гэ-тага трэба выходзіць.

А наконт злачынстваў ся-род кааператараў — так, яны ёсць. І не можа быць інакш, бо мы ўсе — прадукт аднаго грамадства. Але вазь-міце дзяржаўнае прадпрыем-ства ці калгас — там 95 працэнтаў «несуноў». А з ка-аператыва, са сваёй фермы ніхто нічога не ўкрадзе і не панясе дамоў. Няма неабход-насці. Навошта мне класці ў кішэню цвік і несці яго да-моў, калі я яго заб'ю, куды трэба, і атрымаю за гэта ў тры разы больш...

А з негатывнымі з'явамі ў кааператывах мы самі зма-гаемся. Выкарыстоўваем прэ-су: даём антырэкламу тым кааператывам, якія выпуска-юць прадукцыю нізкай якас-ці. Даём адпаведную ацэнку на сваіх саветах, прэзідыу-мах, з'ездах. Гэта адна з функцый нашага саюза. Такія з'явы мы ўспрымаем востра і ставім да іх прынцыпова, бо даражым сваёй рэпута-цыяй.

— Мне хацелася б усё ж та-кі, каб вы развеялі міф аб «дармовых» грашах, таму рас-кажыце, калі ласка, адкуль у кааператараў такія вялікія за-робкі. З чаго яны складаюць-ца?

— У кааператыве людзі працуюць не так, як на дзяржаўным прадпрыемстве. Працуюць столькі гадзін, колькі могуць працаваць. Ужо з гэтага можна мерка-ваць, як «лёгка» даецца ка-аператару рубель. Гэта — першае. Другое: вялізная эканомія матэрыялаў. Хаця ў нас нідзе не ўсіх лозунг: эканомце тое ці іншае. Рабо-чы і без гэтага разумее, што кожная цагляна, кожны цвік, пушчаныя ў справу, павыша-юць яго заробтак. Вось вам элементарны прыклад. Дзяр- (Заканчэнне на 4-й стар.).

ДАЙЦЕ ВОЛЮ КААПЕРАТЫВУ

А КАБ БЕЗ ЯРЛЫКОЎ...

ГУТАРКА З ПРЭЗІДЭНТАМ САЮЗА КААПЕРАТЫВАЎ БЕЛАРУСКОЙ ССР
Мікалаем СУШАМ

вытворцаў, тым больш будзе тавараў. Ужо сёння мы зай-маем не апошні месца ў экан-оміцы рэспублікі — у мі-нулым годзе наша каапера-цыя выканала аб'ём работ і паслуг на 1 мільярд рублёў. Гэта значная частка ў выт-ворчасці нацыянальнага вала-вога прадукту.

Калі даць нам магчымасць працаваць, то праз год-два, мяркую, працэнтаў 60 выт-ворчасці тавараў народнага спажывання і аб'ёму работ па бытавых паслугах будзе на-лежаць кааператыўнаму сек-тару, як і ва ўсіх развітых краінах. А гэта значыць, што наш рынак пачне запаўня-цца таварам.

— «Калі даць магчымасць працаваць»... Які сэнс вы ўкла-даеце ў гэтыя словы?

— Мы пакуль што не маем эфектыўных эканамічных ры-чагоў, гэта значыць — зако-

нём у лютэрка статыстыкі. Сёння ў нас дзейнічае 5 646 кааператываў. Дарэчы, у іх занята 135 тысяч чалавек. І з гэтай колькасці каапера-тываў гандлёвых толькі 25, грамадскага харчавання — 24, гандлёва-закупачных — 73. Вось і ўсё. Такія каапера-тывы развіваюцца ў кожнай дзяржаве, а ў нас іх заду-шылі падаткамі. Колькасць іх скарачаецца. Вось мы сё-ння трымаем накірунак да фермерскіх гаспадарак. Ска-жыце, хто фермеру закупіць трактар? Хто яму даставіць угнаенні? У яго павінны быць пасрэднікі. Без іх ва ўсім свеце нічога не робіцца і ў нас нічога не будзе. А мы іх гнём падаткамі! Атрымліва-ецца так, што з цэласнага ме-ханізма мы выкідаем ней-кую частку, але хочам, каб механізм працаваў.

— Чым, вы лічыце, вытлу-мачыць такі распаўсюджа-ны погляд, што кааператары

робім быццам аднолькава, а ён жыве лепш за мяне? Вось адсюль і негатывнае стаў-ленне да кааператараў.

— Згодзен, але недавер, па-дазронасць выкліканы не толь-кі зайздрасцю. Вы ж не стане-це адмаўляць, што за каапера-тарамі цягнецца і благая сла-ва: розныя крымінальныя зла-чынствы?

— На гэта дае адказ афі-цыйная статыстыка Міні-стэрства ўнутраных спраў СССР. А яна сведчыць у нашу карысць: у кааператыў-ным сектары эканомікі зла-чынстваў значна менш, чым у дзяржаўным.

І наогул гэты падзел на ка-аператараў і некааператараў штучны. Яго прыдумалі для таго, каб на нас лягчэй было навесці ярлык. А гэта ў нас любяць. Хадохзіць да па-радоксаў. Нехта зрабіў ней-кае злачынства. Дык на пы-

ДОБРЫЯ ТРАДЫЦЫІ

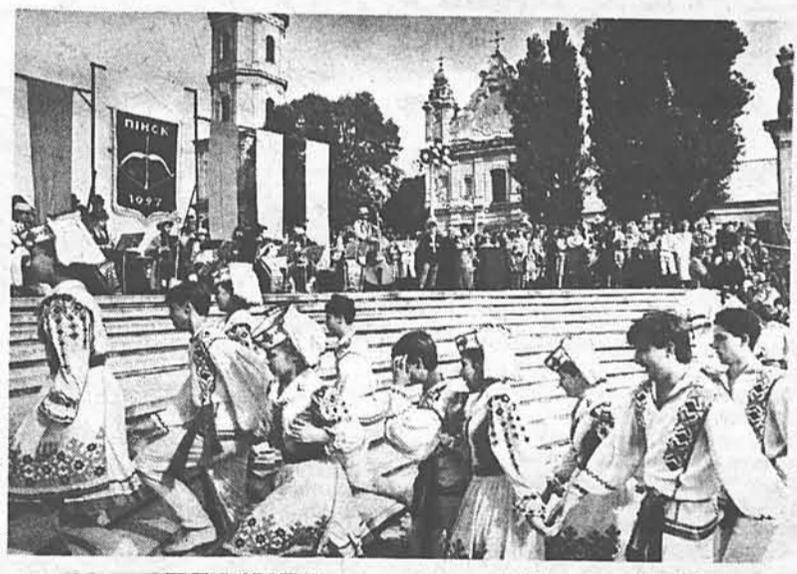

На рэдкасць пагодлівае для сёлетняй восені выда-лася мінулая нядзеля ў Пінску. Сонейка зіхацела ў золаце лістоты, у рознака-ляровых флагах, што па-святочнаму ўпрыгожылі ву-ліцу Леніна і ўваход у га-радскі сквер на беразе Прыпяці, у медзі арке-страў, што гучалі на ад-крыцці традыцыйнага свята горада.

Тут было цікава ўсім. За-ядлыя калекцыянеры азна-ёміліся з выстаўкай, аргані-заванай філатэлістамі і ну-мізматамі. У атэлье «Хва-ля» модніцы горада пагля-дзелі дэманстрацыю новых мадэляў, выкананых фаб-рыкай мастацкіх вырабаў і камбінатам бытавога абслу-гоўвання. Аматыры-квета-воды і садаводы зацікавілі-ся выставай кветак і дароў саду і агарода, арганізава-най мясцовай станцыяй юн-натаў і саўгасам «Кветкі Прыбужжа». Вуліца Леніна ў гэты дзень ператварыла-ся ў вялікі святочны ганд-лёвы рад. Тут прапаноў-валі свае лепшыя вырабы кулінары, разнастайныя фрукты і гародніну — саў-гасы і калгасы раёна, роз-ныя паробкі.

На ўсіх канцэртных пля-цоўках Пінска гучалі бела-рускія песні, вадзіліся ка-рагоды.

НА ЗДЫМКАХ: запрашае кірмаш; у святочным кара-годзе; вырабы навучэнцаў прафесійных вучылішчаў горада.
Фота В. АЛЯШКЕВІЧА.

«ГОЛАС РАДЗІМЫ» НА КУРСАХ ПАВЫШЭННЯ КВАЛІФІКАЦЫІ АМАТАРАЎ МАСТАЦКАЙ САМАДЗЕЙНАСЦІ ЗАМЕЖНЫХ СУАЙЧЫННІКАЎ

БЕЛАРУСКІ ПАКЛОН

Курсы для ўдзельнікаў самадзейнага аматарскага руху, які існуе ў суполках нашых землякоў замежжа, нельга разглядаць як нейкае вынаходніцтва. На працягу ўжо многіх гадоў Беларускае таварыства «Радзіма» запрашае замежных беларусаў сесці за парту і падвучыцца спевам, беларускім танцам, фальклору. І ўсё гэта час надзейным спонсарам таварыства, як сёння прынята мовіць «англійскім штылем», паказала сябе Міністэрства культуры БССР. А ў якасці выканаўцы акадэмічнай часткі, выкладчыцкай дзейнасці, пытанняў, звязаных з матэрыяльнай базай, выступала адно з ягоных падраздзяленняў — Рэспубліканскі інстытут павышэння кваліфікацыі работнікаў культуры. Заняткі праводзіліся з 17 верасня па 5 кастрычніка. І калі надта не прыдзірацца, то можна сказаць, што яны супалі з бабінным летам, гэтым развіталым, пяшчотным пацалункам цяпла напярэдадні прыходу самотных дажджоў і холаду.

Гасцей прыехала дванаццаць чалавек: чатыры з Нідэрландаў і восем ад беластоцкіх сяброў з БГКТ на чале з адным энтузіястам роднай культуры Сцяпанам Копам.

На агульную думку тых, хто хоць адзін раз слухаў песні гэтага інтэрнацыянальнага, на аснове беларускай калектыву, група зладзілася выдатна, адзіная ў сваёй любові да культуры Бацькаўшчыны.

І галандцы, сярод якіх не было непасрэдных выхадцаў з Беларусі, тут — не з боку прыпынку. Ансамбль суайчыннікаў і тамтэйшых «абарыгенаў» «Калінка» мае ў сваёй канцэртнай праграме цэлае беларускае аддзяленне. Звычайна, тую агульную думку замацаваў сваім заключэннем падчас «выпускнога» канцэрта слухачоў галоўны яго рэжысёр і пастаноўшчык, выкладчык Віктар Кавалёнак: «Гэта не прафесіяналы, але людзі з прафесійнай душой, якія з вялікім захапленнем займаліся справай».

Дыялог з Тамарай ІЗОТАВАЙ, куратарам групы слухачоў ад інстытута.

— Тамара Мікалаеўна, на якіх асноўных напрамках вы засяродзілі ўвагу пры састаўленні вучэбнай праграмы курсаў?

— Безумоўна, мы галоўным чынам імкнуліся ўлічыць спецыфіку мастацкай самадзейнасці замежных суайчыннікаў і ўзровень іх выканаўчага майстэрства. Таму праводзілі заняткі па трох кірунках: беларускі аўтэнтчны фальк-

лор, народныя песні, кампазіцыя. Згодна з гэтым падыходам мы і падбіралі выкладчыкаў.

— Гэта, як я зразумеў, тэорыя, а практычны цыкл?

— Што датычыць практыкі, дык мы паставілі задачу падабраць нашым гасцям калектывы, якія максімальна падыходзілі б ім па ўзроўню, і каб было чаму ў іх павучыцца. Суайчыннікі наведлі рэпетыцыйны ансамбль «Дзяніца» з вёскі Дзешчанка Уздзенскага раёна, а таксама «Церніца», «Дзіва», «Узлянка». Слухалі дзіцячы хор сярэдняй школы № 13 Мінска, заехалі да «Крупіцкіх музыкаў», дзе цікавіліся ў асноўным народнымі інструментамі.

Культурна-асветніцкія пункты распарадку дня былі цалкам адказнасцю таварыства «Радзіма». Яно паклапацілася аб тым, каб самадзейныя зарубужныя спевакі і танцоры павезлі дамоў разнастайныя ўражанні ад экскурсій у музеі і знакамітыя гістарычныя мясціны Мінска, каб зрабілі экскурсію ў страшнае мінулае Бела Русі — апошняю вайну, пазнаёміўшыся з мемарыялам у Хатыні. Хоць, як аказалася, некаторыя курсанты ўжо знаёмы з той жудаснай для чалавецтва мінуўшчынай не па музейных экспанатах...

Юрка Налвайка з Беластока ў саракавых гадах быў жаўнерам арміі Андэкса і ваяваў у Італіі, а перад тым два гады праходзіў навуку жыцця, па яго словах, у «сібірскім універсітэце» падчас сталінскіх рэпрэсій. Аднак перажытае не здолела пазбавіць яго пачуцця гумару, прыгожага голасу і пажыццёвага сяброўства з песняй.

І не адно яго, бо ў гэтым выпадку, зразумела, мы маем праяву мужчынскага характара.

Віл Естэн нарадзілася ў Інданезіі. Там жа зачытвалася творамі Талстога і Дастаеўскага. Самастойна пачала вывучаць рускую мову, цікавасць да якой пранесла праз усе пучывы лёсы, якіх было зашмат. Бо другая сусветная распарадзілася па-свойму: кінула ў доўгую вандроўку па свеце, каб з цягам часу назаўсёды прыпыніць у Нідэрландах. Віл працавала прыбіральшчыцай, але немілазэрная хвороба пазбавіла яе гэтага нялёгкага заробку. І ў саракагодовым узросце, маючы вялікую сям'ю, яна паступае ў педагогічны інстытут, атрымлівае дыплом і цяпер працуе выкладчыцай.

Дыялог з Віл ЕСТЭН.

— Віл, якім вялікім сакрэтам вы валодаеце, каб нам зразумець, чаму жанчына-галандка часта ездзіць у сябрыну нашых землякоў, спявае ў іх хоры?

— Адказ прасты. Мне вельмі падабаецца руская мова, песні, вашы людзі. Відаць, у мяне з вамі многа агульнага...

— І, канешне, нямала адrozenняў... Але што больш за ўсё непрымальнае для вас з нашага ўкладу жыцця, нейкіх нацыянальных асаблівасцей?

— Што адразу кідаецца ў вочы... Залішняя, як мне здаецца, сацыялізацыя вашага жыцця. Пад такім цяжарам калектывнага чалавек нібы раствараецца, траціць сваю індывідуальнасць, такую якасць, як імгненны пратэст супраць недапушчальнага, аджыўшага, несправядлівага. Наконт укладу... Многа ў вас гаворыцца аб эканоміцы, недахопе фінансавых сродкаў... А з другога боку, паглядзіце: у гасцінічным пакоі такая гарачыня... Адчыняеш акно, і ў паветра вільяюць жывыя грошы. Я не разумею, чаму не паставіць у сістэму абарэву тэрмарэгулятары? Захацеў высокую тэмпературу — адкрыў, больш нізкую — закрыў. Толькі бязмерна багаты чалавек можа дазволіць сабе раскошу не ашчаджаць цяпло, энергію. Ды і такая духата — нездарова.

Цяжка мне было даць нейкае членараздзелнае тлумачэнне такому спосабу нашага гаспадарання, у выніку якога ў адпаведны сезон мы альбо абліваемся потам, альбо калоцімся ад холаду. А каму лёгка? Хутчэй за ўсё мы літаральна разумеем лацінскае «трэцяга не дадзена». І так — ва ўсіх галінах нашай жыццядзейнасці: эканоміцы, палітыцы... А ў апошнім выпадку, па гістарычнай завяздзёнцы, калі збіраюцца мужчыны, дык іх хлебам не кармі — дай пагаварыць пра палітыку. А па сённяшнім часе, калі не за гарамі і бясхлебца, без гэтага не абысціся...

Дыялог са Сцяпанам КОПАМ.

— Нярэдка ад сваіх суграмадзян я чую меркаванне, што, маўляў, міжнацыянальныя канфлікты ў ССРС непатрэбныя простама працоўнаму чалавеку, што іх інспіруюць адпаведныя вузкія колы: мафія, некаторыя палітычныя групы... З Польшчы даходзяць да нас звесткі аб праявах неталерантнасці, мякка кажучы, да беларусаў. А на якой прыступцы сацыяльнай лесеці многанациональнай сям'і вашай дзяржавы гэта здараецца?

— Усім вядома: беларус — натура мірная, спакойная. Ён ніколі нікому не пагражае і не збіраецца гэтага рабіць. Атрымліваецца якраз наадварот. Нядаўна, хутчэй за ўсё, наўмысна была спалена

праваслаўная царква на Святой Гары ў Грабарцы, наша святыня. За апошнія гады мы страцілі шэсць такіх святыняў. І афіцыйныя версіі (самаўзгаральнасць і г. д.) мала каго з нас пераконваюць... Да таго ж, нягледзячы на тое, што на Беластоцчыне беларускае насельніцтва — карэннае, можна назваць прыклады, калі беларусаў самаходзь звальняюць з работ.

І другое — антысаветызм: у краіне пэўныя сілы праводзяць сапраўдную антысаветскую кампанію. У Беластоку рабыты і дэманціраваны помнік саветскаму салдату, які вызваляў Беласток ад гітлераўцаў.

— Сцяпан, вы — прафесіянал, як, з вашага пункту гледжання, можна ацаніць гэтыя курсы? Ці карыснай аказалася гэтая задумка?

— Вядома, што карыснай... Нашы найлепшыя словы ўдзячнасці — таварыства «Радзіма» за выдатную арганізацыю справы. Многа чаго асабіста я ўзяў з метадычных распрацовак адносна работы з хорам, выкарыстання многалосся. Апрача таго, пазітыўны момант заключаецца ў тым, што мы набылі новыя знаёмствы. Для прыкладу, я наладзіў дзелавыя кантакты з некаторымі мастацкімі калектывамі Беларусі, маючы на ўвазе запрасіць іх на свята беларускай песні, якое адбудзецца ў наступным годзе, і развіваць з імі прамыя сувязі.

Хачу адзначыць, што, між іншым, ёсць і заўвагі, пажаданыя на будучыню. Не заўсёды заняткі ў інстытуце праводзіліся на роднай мове. А песні, якія нам найчасцей за ўсё прапанаваліся для рэпертуару, аказваліся знаёмымі. Хацелася б часосці новенькага, свежага...

...Той канцэрт-экзамен, названы мной напачатку, з далейшым уручэннем пасведчанняў аб заканчэнні курсаў адбываўся ў прасторным вестыбюлі інстытута. І здавалася б, што ў тым каледжаванні, якое пад апладысменты разыгралі замежныя суайчыннікі? І што ў тых спевах дванаццацігалосага беларуска-руско-галандскага хору пра «каваля, якога край трэба выгнаць з хаты», «родную мову, якую трэба берагчы»? Думаю, духоўны агонь адраджэння збавіцельны ад маральнага зрыўу ў прадонне выраджэння. Нерв, які звязвае знявечаную, стагоддзямі затапаную культуру гаротных беларусаў з сусветнай цывілізацыяй. І надзея пры гэтым на закладку трывалага беларускага вянца ў зруб агульнаеўрапейскага дома.

Апошнім акордам у тым стылізаваным выступленні стаў беларускі паклон артыстаў-суайчыннікаў гаспадарам, апекунам і гледачам.

Кастусь ШАЛЯСТОВІЧ.

(Заканчэнне. Пачатак на 3-й стар.)

жаўны рабочы-будаўнік, калі трапіць у рукі крывая дошка, адкіне яе і возьме добрую. Кааператыўны — паверне яе ў руках, падумае і абавязкова дзе чаго-небудзь скарыстае. У яго матэрыял не прападзе. Трэцяе — гэта мінімальны апарат кіраўніцтва, а значыць — мінімальныя затраты на яго ўтрыманне. Зноў спашлюся на прыклад — кааператыў сельскіх будаўнікоў у Маладзечне. Гэта была звычайная будаўнічая арганізацыя. На 350 рабочых там было аж 68 чалавек кіравання. Яны скарацілі кіраўніцкі апарат да 45 чалавек. І спраўляюцца. Бо людзі ведаюць, што яны працуюць на сябе.

— Скажыце, якая тэндэнцыя ў кааператыўным руху сёння — да росту ці да спаду?

— Нягледзячы на наша сённяшняе становішча і фінансавую палітыку дзяржавы ў адносінах да кааператываў, усё-такі захоўваецца тэндэнцыя да росту. Але дынаміка росту нязначная. У першым паўгоддзі летас і пазалетас ішло бурнае развіццё кааператываў. Працэнты росту былі проста вялікімі. А за такі ж час у гэтым годзе прырост не перавышае 2-3 працэнты. Уплывае нягібкая сістэма падаткаў. Намячаецца тэндэнцыя да скарачэння ка-

А КАБ БЕЗ ЯРЛЫКОЎ...

аператываў бытавых і па вытворчасці тавараў народнага ўжытку, распадаюцца транспартныя.

Больш стабільнае становішча ў будаўнічых кааператывах. Іх у нас пераважная колькасць — 1 825. У гэтым годзе за першы квартал яны дасягнулі 41 працэнта ў агульным аб'ёме работ і паслуг. Самы высокі працэнт у СССР. Будаўніцтва — гэта асаблівасць беларускай кааператывы. Чамусьці беларусы будуць больш за іншых. Магчыма, таму, што ў нас былі пастаянныя разрухі і нам даводзілася ўсё адбудоўваць.

— І што сёння будуць нашы кааператывы? Дачы?

— Літаральна ўсё — ад прыватных дамкоў да шматпавярховых жылых дамоў. Многа будзем на сяле: жывёлагадоўчыя памяшканні, збожжавыя комплексы, дарогі, пракладаем каналізацыю, водаправод, падводзім газ.

— Я ад вас упершыню чуў такую цікавую інфармацыю. Звычайна ў прэсе толькі і трапляе на тое, што кааператыву прадае на жыхавы цане ці кагосці ўводзіць у зман.

— Нашы сродкі масавай

інфармацыі зарыентаваны ў адным кірунку: пісаць як мага больш адмоўнага пра кааператывы. Таго патрабуе гаспадар, той, хто камандуе прэсай. Я лічу, што ў нас у Беларусі кааператывы арганізоўваць ніколі не дазволілі б, калі б гэты рух не пачаўся з Масквы...

— Няўжо мы такія кансерватары?

— Так, так. Вось перада мной новая пастанова нашага Савета Міністраў. Я толькі што прачытаў яе і разгубіўся: гэта чарговы ўдар па кааператывы. У людзей проста адбіваюць ахвоту ствараць кааператывы — няма выгады. Самае галоўнае ў кааператываў дзейнасці — гэта атрыманне прыбытку, а потым ужо забеспячэнне грамадскіх запатрабаванняў. Калі я не буду мець даходу, то не буду зацікаўлены ў расшырэнні сваёй вытворчасці і буду працаваць толькі на сябе. Усюды гэта разумеюць, а ў нас — не.

— Вы толькі што вярнуліся з Італіі...

— Я там вучыўся менеджменту.

— Апрача вучобы, вас напэўна цікавіла арганізацыя кааператываў руху на Захадзе. А што датычыцца Захаду, то многія ў нас гатовы ўкленчыць перад ім і рабіць толькі так, як там робіцца, адмовіцца ад свайго. Ваш пункт гледжання: якімі шляхамі павінна развівацца беларуская кааператыва?

— Ні ў якім разе не капіраваць Захад! Італьянская кааператыва мае свае і не прастыя праблемы. У многім яны падобныя на нашы. У іх, як і ў нас, існуе пратэктывізм. Таксама вельмі моцная бюракратычная машына і заблытаная да таго ж.

Я мяркую так: узяць лепшае і тое, што нам падыходзіць, з кааператываўнай практыкі капіталістычных дзяржаў, плюс лепшае ў нас. Усё гэта разумна спалучыць у законе БССР аб кааператывы, які распрацоўваецца, і ніколі не лічыць, што закон аб кааператывы можна прыняць раз назаўсёды. Праз гадоў 5 ці болей неабходна будзе яго абнаўляць з улікам грамадска-эканамічных перамен.

— Цікава, што да лепшага

ў нашым кааператывым руху вы адносіце?

— У нас ёсць і разумныя эканамісты, і цудоўныя дзелавыя людзі. Але наша аснова — гэта працавітасць беларуса. Вазьміце нашага селяніна: ён жа працуе ад цямяна да цямяна ды яшчэ і без выхадных. Ён працуе ў нальгасе (той жа кааператыву), а потым прыходзіць дамоў і шчыруе ў сваёй асабістай гаспадарцы. У Італіі ж селянін працуе толькі на свайго гаспадарцы. Ён так не стамляецца. Дык вось у нас ёсць яшчэ вялікі працоўны патэнцыял. Калі даць нашаму чалавеку магчымасць працаваць, як ён хоча, то ён горы зверне. Мы зрабілі б вялікі рывок, напрыклад, у той жа вытворчасці сельскагаспадарчых прадуктаў. Ды і ў іншых галінах. Калі нашы кааператывы сёння могуць сабраць тэлевізар, які смела канкуруе з «Гарызонтам», то заўвадай ім магчымасць, яны зробіць не горшы за японскі.

— Што вам, Мікалай Васільевіч, як прэзідэнту кааператываў не дае спаць на начах?

— Больш за ўсё баюся, што прагнуся аднойчы і ўбачу: усё пакацілася назад. Каб не «заелі» нас розныя інструкцыі ды падзаконныя акты, якія выдаюць усе, хто хоча.

Вёў гутарку В. КРАСЛАЎСКІ.

МНЕНИЯ И СУЖДЕНИЯ

КАКИМ ОН БУДЕТ,
НАШ СОЮЗ?ОБ ЭТОМ РАЗМЫШЛЯЕТ КАНДИДАТ
ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК Михаил РАССОЛОВ

Принятие союзными республиками деклараций о суверенитете и независимости, предварительные итоги проведенных консультаций между рабочими группами Верховного Совета страны и Верховными Советами союзных республик еще раз показали, что прежним наш Союз уже не будет. Спасти его от угрозы распада или, что еще хуже, мгновенного развала может, как считает автор, только совершенно новая, гибкая форма динамично развивающейся, самоуправляемой федерации с конфедеративными элементами.

Какие же черты будут, по мнению М. Рассолова, характеризовать эту новую структурную форму? Прежде всего, как видно из отдельных деклараций и актов о независимости и суверенитете, новый Союз будет представлять собой независимое, многонациональное, государственное сообщество. Его членами смогут стать не только сугубо социалистические, но и многоукладные республики, допускающие трудовые капиталистические отношения. Экономической основой объединения этих «разноформационных» государственных образований, считает автор, будет регулируемый рынок, предполагающий не грубую денационализацию государственных предприятий, как думают некоторые политики, а их разгосударствление. По существу, речь идет о предоставлении этим предприятиям полных прав на владение, пользование и распоряжение своим имуществом, полной хозяйственной самостоятельности, конечно, при наличии различных форм собственности.

Но что же будет собственностью самого Союза, спрашивает автор. Ведь если принять за основу предложения некоторых республик, то как быть тогда с экономической системой и собственностью Союза вообще? Как быть с положениями действующей Конституции СССР, регламентирующей эти вопросы? На них придется отвечать, да и быстро решать их путем совместных усилий, взаимных переговоров, считает М. Рассолов. В печати и в ходе обсуждений высказывались и высказываются самые разные мнения о компетенции Союза СССР, центральных органов власти и управления.

Видимо, станет реальностью разная мера вхождения союзных республик в новый Союз. Значительная часть советских республик, по мнению автора, будет добровольно входить в состав СССР на федеративных

принципах, передавая Союзу больше своих прав и функций и получая от этого значительные компенсирующие выгоды, отдельные — почти на конфедеративных принципах, передавая очень мало прав и функций и не пользуясь этими выгодами. И в результате получится необычное для мировой практики смешанное государственное сообщество. Образование, куда как государственные субъекты, очевидно, войдут и автономные республики.

Не исключена и возможность (что уже и происходит) образования и вхождения в состав СССР новых союзных и автономных республик, а также уточнение границ новых государственных образований. Правомерны или неправомерны эти вопросы, очевидно другое — их следует глубоко и всесторонне исследовать и рассматривать в процессе заключения нового Союзного договора. Иначе этими проблемами неминуемо придется заниматься потом, жизнь заставит. Ведь межрегиональные споры и разногласия будут возникать постоянно, считает автор.

Как же смогут разрешаться эти проблемы? По мнению М. Рассолова, в будущем можно было бы поручить рассмотрение таких споров и разногласий по двум линиям: Совета Союза и Совета Национальностей Верховного Совета СССР и по линии Конституционного суда СССР, который может быть создан на базе Комитета конституционного надзора.

Возникает и необходимость, подчеркивает М. Рассолов, в построении новой системы взаимоотношений союзного, республиканского законодательства и норм международного права, а также в быстрой разработке и принятии новой Конституции СССР. При этом следует учесть все пожелания республик и приоритет правовых норм и принимать все общесоюзные правовые акты только на основе полного согласия республик. В отдельных случаях, которые следует четко обговорить в Конституции СССР, можно было бы признать верховенство республиканских законов над союзными и предоставить право республикам вносить уточнения в союзные акты, исходя из их интересов, специфических условий и потребностей. А в случае расхождения внутреннего законодательства СССР (включая республиканское) с нормами международных актов и договоров должны, по мнению автора, действовать последние. Это — обязательное правило цивилизованного правового государства.

В июне 1990 года УКГБ Тверской области сообщило о том, что третье захоронение польских офицеров, расстрелянных в 1940 году, находится в 32 километрах от областного центра возле села Медное. Сейчас на этом месте (как под Харьковом и под Смоленском) расположены дачи для работников местного КГБ.

Чуть больше года понадобилось редакции газеты «Московские новости» для того, чтобы раскрыть тайну гибели пятнадцати тысяч польских офицеров, интернированных СССР во время раздела Польши по договору Риббентропа—Молотова. Весь мир вел это расследование 50 лет.

Нельзя сказать, что никто не догадывался об истинном виновнике этого преступления. Но взаимоисключающие версии советской и немецкой комиссий ставили в тупик «присяжных поверенных», желающих оперировать только фактами, а не эмоциями и слухами...

ПРОШЛОЕ И НАСТОЯЩЕЕ

О ЧЕМ МОЛЧИТ
КАТЫНСКИЙ ЛЕС

Очень хорошо помню свою растерянность в первый приезд в Смоленск в июне прошлого года. Два дня бесконечных поисков, расспросов, визитов, а пленка диктофона чиста. Единственный возможный свидетель, о котором я знал из анонимного письма, не открыл дверь, долго рассматривая меня через дверной глазок. И вдруг — ночной телефонный звонок:

— Вы хотите что-то знать про Катинь? Приходите в скверик напротив вашей гостиницы. Магнитофон не берите, иначе я говорить не буду.

Я вылетел на улицу, все еще не оставляя мысли, что это не что иное, как чей-то розыгрыш. Зачем такая таинственность, почему именно ночью?

Скверик был пуст. Я сел на лавочку и закурил. Трудно сказать, откуда он появился. Конечно же, в плаще и шляпе, напяленной на уши. Присел рядом.

— Я работал в здешнем НКВД до войны простым делопроизводителем, — сказал он. — О расстреле в Козьих Горах слышал только краем уха, об этом не любил говорить. Но однажды утром в управление, несмотря на то, что часовой угрожал пристрелить его на месте, стал рваться человек. Он был грязен, глаза его горели, как у сумасшедшего. «Меня неправильно расстреляли, — твердил он, — произошла ошибка».

Было еще очень рано, и работавшие по ночам оперативники пока не пришли на работу. Мой начальник, чтобы не создавать лишнего шума, которого в нашем учреждении очень не любили, провел этого человека в здание управления. Мы его ни о чем не расспрашивали, сам все рассказал. Его расстреляли в лесу у деревни Козьи Горы с большой группой заключенных. И не закопали, а чуть присыпали песком. А он даже не был ранен, просто от страха потерял надолго сознание. Очнувшись, выкопался и пришел к тем же, кто его приговорил к смерти. Позже я прошел войну, но ничего более страшного, чем тот момент, не испытал никогда. Случайно спасшийся человек сам вернулся к своим палачам. Ему просто некуда было идти. Наше высокое начальство невиданно переполошилось. От растерянности они его отпустили, выдав паспорт на другую фамилию и потребовав, чтобы он уехал в другой город. Жил человек — Иванов, а теперь стал Петровым. Я сам ему выписывал документы. Конечно, может быть, потом где-то они его все же прикончили...

— Скажите, а поляки?

— И поляков тоже мы. Только я вам не советовал бы копаться в этом деле. Не один из тех, кто что-то знал, вместо ордена на грудь получал пулю, попадал под поезд, тонул в реке.

Он так и не назвал своего имени. Ушел в ночь, не оставив мне ни адреса, ни телефона.

— Я не герой, — сказал он на прощание. Тогда я тоже так подумал. Теперь уже думаю совсем иначе. Он был первым в череде героев, нарушивших обет молчания. Знвших, какое возмездие может последовать за их признанием. Вторым будет Иван Кривоцерцев, чьи показания фигурировали на Нюрнбергском процессе. Конечно же, в пользу советской версии. Он был один из немногих, кто участвовал в эксгумации трупов при работе немецкой комиссии. Когда из польского захоронения вначале извлекли 16 тел русских евангелистов, он сразу понял, что слухи о расстрелах поляков ра-

ботниками НКВД не были слухами. Немцы наших верующих не расстреливали.

Следующим героем стал майор КГБ Олег Закиров. Возмущенный ложью начальника УКГБ Смоленска генерала Шверских (тот накрепко заверил редакцию «МН» в отсутствии документов и свидетелей), он предъявлял живым ветеранам «органов» свое удостоверение и просил сообщить мне все, что они знали. А знали они очень многое: сколько людей расстреляно в Козьих Горах, как убивали поляков, заверив их, что везут домой...

И еще один герой найдет меня сам. Он тоже пожелает остаться неизвестным, но разрешит загадку нахождения дневников и писем с датами 1943 года в захоронениях поляков. Сразу же после освобождения Смоленска за две недели до прибытия комиссии Бурденко он вместе с группой военнослужащих основательно поработал в Катинском лесу. В захоронение были подбро-

шены немецкие гильзы, польские газеты 43 года, письма, все еще ищущие своих адресатов, дневники...

— Это была грязная работа, — скажет он. — За нее я сам себе заплатил бессонницей и вечным страхом.

А 83-летний Иван Титков, шофер девяти начальников НКВД, и его семья со скандалом выгонят тех людей, которые попытаются запугать их страшными карами. Без него мы вряд ли бы узнали точные места захоронений как советских, так и польских граждан.

Но в процессе расследования встречались и негерои. Негероем была женщина, теперь уже глубокая старуха, которая весной 1940 года стала невольной свидетельницей расстрела поляков. Все это она охотно рассказала мне, сдвигая, как велено было, дату расстрела на 1943 год, а исполнителями преступления называла немцев. На прощание она с великой непосредственностью поинтересовалась, не могут ли те, кто велит так говорить, перечислять деньги не раз, а два раза в месяц. Значит за страх до сих пор платят?

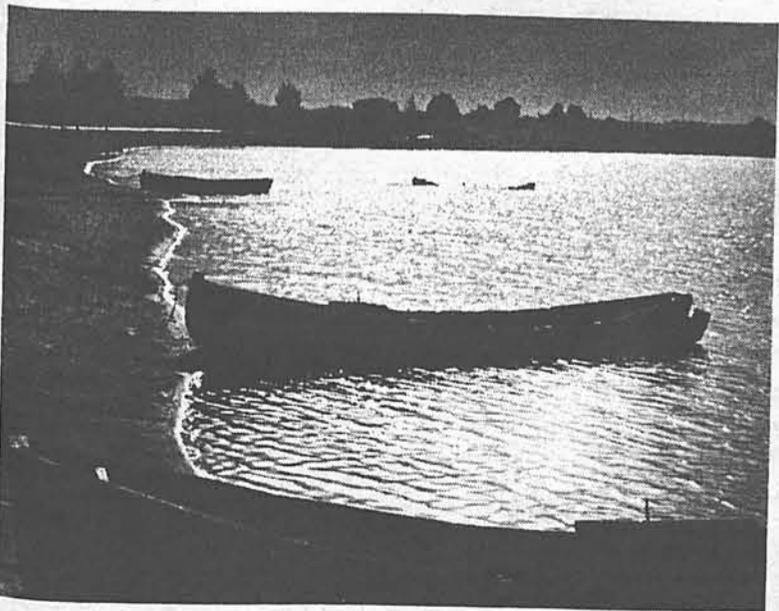
Жаль, что мало нашлось героев в Харькове. Старики упрямо молчали, отводили глаза, твердили, как навечно кем-то заведенные: «Слыхом не слыхивали, знать не знаем». Пожелал остаться безымянным и сын шофера, возившего убитых поляков на Черную дорогу в лесной массив, именуемый в документах как квадрат номер шесть...

Пожелай КГБ, и оно провело бы расследование не так по-дилетански неумело и долго. Этой акцией можно было публично отречься от страшных грехов Ежова и Берии. Ан нет. КГБ не только не помогало, а все больше мешало. Генерал Шверских звонил мне перед Новым годом в тревожном предчувствии, получив от своих подчиненных запоздалые сведения о нашем очередном «налете» на Смоленск, о съемке дач КГБ в Козьих Горах. Советовал отправиться в Австралию на поиски некоего бывшего полицейского Алферчика, вместе с немцами вскрывавшего польские захоронения и лично участвовавшего в фальсификации. Харьковский генерал КГБ, глядя мне сочувственно в лицо, горько сетовал на отсутствие в архивах документов по расстрелу поляков. И чуть ли не на следующий день вытащил их «из-под лавки», осознав наконец, что дальше их скрывать бессмысленно.

Зачем же нужно было пять лет назад смоленским чекистам лгать и указывать полякам ложное место захоронения? На пустом месте установлен крест и разбита могила. Нет под ними останков польских офицеров, убитых в 1940 году, не здесь лежат их тела. Зачем? А затем, чтобы рядом оказалась могила расстрелянного немцами десанта Красной Армии. Видите, мол, чей это почерк!

Но обо всем ли теперь рассказал нам Катинский лес? Нет, не обо всем, как Харьковский и Тверской. Лежат там бок о бок с поляками русские, евреи, украинцы и латыши. Не разделял «великий отец народов» людей по национальности и на этом, и на том свете. Лежат там и чекисты-пособники «железных» наркомов Ягоды и Ежова, виновные в предыдущих злодеяниях и не понадобившиеся сменившему их сталинскому комиссару Берии. Все оказались равными перед смертью, потому и легли в «братские» могилы.

Геннадий ЖАВОРОНКОВ.

Вечерет.

Фото А. СИДЛЕРОВА.

Ірына ПАПУРЭНКА

АПАВЯДАННІ

АМАЛЬ ЛЕТНІ ПРЭЛЮД

Есць тлум жыццёвай
крутаверці,
Есць ачышчальнае
святло,
І не закрэсліць нават
смерці
Таго, што радасцю было.

Р. БАРАВІКОВА.

Кабинет рэдактара раённай газеты. Яго капялюш дрэмле ў крэсле прыціхлай чарапахай. Дзве шафы ўздоўж сцяны прыціснутыя, выцягнуліся быццам грамадзяне ў аўтобусе, які спрабуюць прапусціць чалавека, што выходзіць — шафа пазяхае... На сталае практыкантка Аленка паклала свае акуляры, і стол зрабіўся відущы, хаця і крыху блізарукі. Аднак гэта не так важна. Адметна адно, што ўсё-такі сягоння стол пазіраў на свет.

Лета. Мухі садзяцца на падаконнікі. Партыйны сход заканчваецца. У каго правая, у каго левая рукі — антэна ўгору. Аднагалосна.

— Сход пастанаўляе. З прычыны грубага парушэння працоўнай дысцыпліны і за паводзіны, што не адпавядаюць паводзінам савецкага журналіста, звольніць Шалевіча Сцяпана Іванавіча з пасады фотакарэспандэнта і выключыць з партыі.

Відаць спіны і патыліцы тых, хто выходзіць.

Бужакай на сонцы серабрыцца рака. Валерыя ў чорным купальным касцюме. На галаве — вянёк з рамонка. Вочы шчаслівыя, смяшыны так і скачучы.

— Лера! Не разумею адносінаў нашых. Я ж не хлопчык. Чаму маўчыш?

— Думаю, — уздыхнула. — Так, не хлопчык, а бацька Машы і Дашы, якія ходзяць да мяне ў дзіцячы садзік. У дзяцінстве блізнят усе ўспрымаюць, быццам дзіва. Як ты іх адрозніваеш? Толькі дай даказаць. А я маці Алеся, які ходзіць да цябе ў гурток і літаральна, як і ты, жыве сваім фотаамаатарствам. Яшчэ ў Алеся ёсць татачка, што складаецца з суцэльных кружочкаў: галава, якая прыкметна лясее, круглявыя вочы, акуляры з аправай кружочкамі і сам увесь пампушка. Але ён добры і бездапаможны і верыць мне, і кахае. Дзівак.

— Валерыя, перастань!

— Не. Дазволь закончыць. — А ў Дашы з Машай — маці. Зграбная. Прыгожая брунетка. Яркая жанчына. У табе яна сумняваецца. Шмат што яна адчувае чыста інтуітыўна. Такім чынам, перад вамі сямейна-групавы партрэт. Увага. Гатова. Атрымайце!..

— Лера, любая мая, ты што — раўнуеш?

— Чаго ўсміхаешся?

— Радуюся. — Раптам накідаецца ўскалмачаным сабачанём, нечакана па-дзіцячы паказвае язык, ускаквае і імчыцца да ракі.

Уніз па рацэ плыве вянёк з рамонкаў. Паніклы. Адзінокі. Патануў. Сціснулася прымхліва нешта ўнутры. Але Лерка ўжо вяртаецца. Ступні ў пяску, быццам у ластах шлёпае. Усміхаецца, жмурачыся на сонцы.

У машыне Валерыя нервова пакусвае травінку, успомніўшы штосьці, засмяялася:

— Учора да дзядзю на прагулку выйшла. Прысела на лавачку і, як зараз, па звычцы травіну грызу. Падыходзіць да мяне твая Дар'я. Пытаюся: што-небудзь здарылася? Заўважаю, яна ручкі за спіну схавала. Пазірае кучаравым чарцяняткам. А потым — раз і мне жменю травы з такімі словамі: «Валерыя Аляксандраўна, наце падсілкуйся. Я яшчэ прынясу. Ніводнай цёці не бачыла, якая б траву ела».

— Ну, а ты што?

— А я падзякавала...

— А Дар'я што?

— Пабегла. Вырасла, што хопіць траўкі цётцы на сняданак... — рэзка змаўкае, ледзь не на паўслове. На адным двары прыкмятае капюсена, прыкрытую нечым чорным ад дажджу. Кажы: — Калі паглядзець на капюсена, дык можа здацца, што пасярэдзіне двара вылез баравік на тоўстай ножцы. Бачыш?

— Эн здзіўляецца:

— Сапраўды. Цікава як...

— Тут тармазілі. Пакуль.

Звані, — кідае спехам.

Канспірацыя. Хавацца на дакучыла, а што рабіць?

— Разумееш, Сцяпан, я зараз перажываю самыя цяжкія часы. Як скафандр, на мяне нацягнулі пошасць, а я ўнутры, схавалася некуды.

— Перастань.

— Але гэта праўда.

Сонца паліць неміласэрна, а яе чамусьці калоціць халодныя дрыжыкі.

— Ведаеш, адны хочуць быць, другія мець. Нават у каханні адны жадаюць быць — вечна, другія мець — часова. Я хачу быць, чуеш?.. А раптам мы будзем вечнасцю? — Памаўчала. — Даруй, — узяла яго далонь. Разглядае, быццам бачыць упершыню. Прыціснулася шчакой. І свет перавярнуўся. Ператварыўся ў вечнасць.

Заклапочана стракаталі конікі. Звар'яцела працавалі пчолы. Святочна-ляготна кружылі матылі. Зямля паўстала прыбранай першакласніцай, якой даверылі такую рэзліваю, як старэнькі школьны званочак: «Дзін-дон, дзін-дон...» Якія толькі гукі ні дарыла зямля.

— Чамусьці здаецца, што ты сёння і са мной, і недзе зусім далёка. Што-небудзь здарылася?

— Я, напэўна, забабонная дурніца, але... Прачнулася ноччу ад таго, што плачу і

галашу. Усё з-за сну: па пыльнай дарозе ледзьве не маршам рухалася пахавальная працэсія, а музыкант, што іграў на барабанах з талеркамі, жанчына ў светлым лінжаку, астатнія ва ўсім чорным. Ураз — пакой, а ў ім труна з маці. І я над ёй схілілася. Яна адплюшчыла вочы, а ніхто гэтага не бачыць, акрамя мяне... Я адчула, што страчаю розум. Прачнула. Перахрысцілася нечакана, уся у слезах, думаючы: «І ніводнай малітвы не ведаю». Раніцай пазваніла. Калі пачула родны голас, з палёгкай уздыхнула. А страх усё роўна не прайшоў...

— Валерка, зноў кап-пелькі. Супакойся. Усё ж добра, так?

— Добра? — і яна ўскліпвала, ківаючы ў адказ

Тады, улетку, цвілі таполі. Пушыні нагадвалі пчаліны рой, які накідаўся на чалавека. Асабліва нялёгка было жанчынам. Ён ніколі не задумаўся б над гэтым, але, забіраючы сваіх дзядзючак з садочка, на ўваходзіку сутыкнуўся з ёй. Валерыя адчайна мружыла вочы, вызвалючы нафарбаваныя вейкі ад пушынак. Ён спытаўся:

— Што, такія прыліпчылыя?

— Не кажыце — ніякага паратунку, — збянтэжылася і неспадзявана зусім: — Ведаце, а ўсё роўна здрава: летні снег, лёгкі, чысты, і, як дзіця, бездапаможны перад зямным брудом і шэрацю... Вось і вашы дзядзючкі. Да пабачэння. — Знікла за дзвярыма.

Машка з Дашкай цягнулі за рукі: «Татуля, хадзем!» Вярталіся дамоў, дачушкі шчабяталі, смяяліся, спрачаліся, праслі яго трацейства, ён адказваў не ў слова. «Снег на вейках. Зямны бруд...»

Пераскоквала з прыступачкі на прыступачку сарока. Дакульгала да ліхтара-працаўніка, што адпачываў пасля начной змены, азірнула раз-другі, а потым пачала дробненька хадзіць туды-сюды, неспакойна касавурачыся на прахожых. Шэрая некага чакала. Валерыя ўсмінулася. Адышла ад акна.

— Пачынаем музычную праграму «У абедзённы перапынак»...

Вось дык навіна! Валерыя сказала ўчора мужу, што ідзе ад яго. Уяўляю, як той засяроджана працраў свае акуляры-кружочки, уключаў і выключаў тэлевізар, па якім перадавалі футбольны агляд, і маўчаў, а потым да цёмнага дапамагаў сыну працягнуць фотаздымкі, пад ранакудысьці пайшоў...

У ціхім балоце... Вось жа мне новы Карэнін. Ну, а я? Мне як са сваёй жаночай кампаніяй разабрацца? Дашка з Машкай маленькія, хача разумець шмат, ды не ўсё. Раніцай заводжу ў сад, а Дашка: «Татачка, не ідзі хутка, калі ласка, а то мае ножкі не паспяваюць». Ім як растлумачыць...

Лера з вады не выходзіць, і хочацца плёскацца на мелкаводдзі...

— Сцяпан-ан-ан! Ускочыў. Здалося ці не?

— Лера-а! — Ён кінуўся ў ваду. Паліло з неба, нібыта сусед паверхам вышэй забыўся закруціць кран. Вады прыбаўлялася, а ён ныраў-ныраў... Безвынікова. Сілы пакідалі яго. Выцягнуўся на мокрым пяску, цяжка аддыхаўся. Падняўся. Дзесьці ў полі пачуў тарахценне трактара, амаль побач. Памчаўся. Літаральна паваліўся на радыйтар, прыпыніў. Плакаў. Маліў аб дапамозе. Яму адказвалі, што пасля абеду ў такі лівень у раку не палезуць. Але з вёскі каго-небудзь падашлюць. Чалавечы гуманізм вызначаўся аднабакова...

Пасля пахавання было прад'яўлена абвінавачанне ў наўмысным забойстве. Хаця праўда ўзяла верх, але адміністрацыйныя меры былі прыняты. Амаральна, не варта павагі, распусна.

Цёмная кропка на белым фоне кацілася, памяншалася, растваралася ў заснежанай прасторы.

Ішоў чалавек. Чалавек спяшаўся. Пайсці ад сябе можна на імгненне ці назаўжды. Кропка знікла. Знік чалавек. Свет здзіўляў бясколернасцю. Вымотваў шмагкроп'ем.

Чорны квадрат дрэў не рухаўся — могілкі латкай на снезе. Яны — той прадмет, які існуе па-за часам. Стаяла магільная цішыня.

Чалавек прыходзіў сюды часта.

КРЭЦІН

Пахрыпваў гукамі горада вечар. Ён быў крыху прастуджаны, як і заўжды па восені.

У будынак з шыльдай «Ашчадная каса» ўвайшоў малады чалавек. Ён цярдліва патупваў у чарзе, за драўлянай перагародкай стракаталі машыні, нарэшце малады чалавек наблізіўся да касіра, жанчыны з пільным і засяроджаным позіркам. Яна глядзела на расходны лісток, як ён запоўнены.

— Што гэта вы напісалі: чацвёртае лістапада?

— А якое ж сёння?

— Пасматрыце на таблічку, надзеюсь, чытаць не развучыліся? Відзіце: чацвёртае наабра — скамечаны аркуш паляцеў у сметніцу.

— Што, малады чалавек, на мяне ўстаўліся? Будзеце дома на жонку злавацца...

Ён як мага спакайней адказаў:

— Я нічога перапісаць не буду...

Касір выбухнула:

— У такім случай дзенеж вам не выдам. Атыдзіце і народ не задзержывайце. Скорка закрываецца.

Чарга захалявалася:

— Эй, хлопек, не дуры. Пашуткавай, і досыць.

— А в чём, сабе гаворы, дело? — пацікавіўся інтэлігент, адарваўшыся ад свежай вярчэняй газеты. — Неужэлі слоўна знаёміцца с абразцом заповнення?

— Ды ўсё ён напісаў правільна, — павярнуўся да людзей сівавусы дзядок у кірзавых ботах, які стаяў адразу за віноўнікам канфлікту. — Аднак таварыш усё напісаў па-беларуску, а яму адмовіліся выплаціць.

Жанчына ў шэрым капелюшы, скончыўшы падсілкувацца беляшом, злучоўся, пэўна, на тое, што не паспела паабедцаць, сказала: «Прама крэцін какой-то... Пускай перапішэ... дзелов столько».

Яе падтрымаў мужчына ў шыноўным імпартным паліто. — Паравязь гэтых нацыяналаў. Відна, когда-то мала перадумалі. І праўда, настаяшчы крэцін. Эй, сам атыдзеш ці памоч?

— Не пужай — пужаныя... — насмешліва зірнуў хлопек, — і нікуды я не сыду з гэтага месца, пакуль не атрымаю грошы.

Чарга забуркатала, бы рака, перакрытая плацінай.

— Такім дай дэмакратыю...

— А чаму і не выдаць? Ён напісаў чацвёртае лістапада ў Полацку, а не ў Самаркандзе.

— Можа он і праў, а без дзенеж не хочацца на акцябрыскія застацца. Усё-такі шасцідзсятая гадаўшчына.

Зноў умяшаўся інтэлігент, скруціўшы трубочкай газету і ліхаманкава пастукваючы ёю па штаніне:

— А што, если из-за принципа.

— Які прынып, дзядзя? — зарагаталі два сябры ў чорным скураным адзенні.

— Моральны хоча быць...

— Во загнуў. Ты яшчэ прыляпі Аснаўной закон, які стаіць на стражы...

— А почему бы и нет?

— Ладна, хваціць балталогі!

Паміж служачымі таксама адбылася бурная размова:

— Люба, ды выдай ты яму:

— Ага, я выдам, а заўтра расхлёбывай? Пашукайце дурку ў другім месцы. Не першы год раблю.

— Этыт гаворыць, што будзець на нас у суд падаваць з-за парушэння яго канстытуцыйных правоў.

— Гаворыць, што мовы раўнапраўныя.

— Учыцель, наверна...

— Паравязь такіх учыцеляў, што проста чалавеку і прадыхнуць няма як...

— Ідзі звані дырэктару!

— Таварышчы, ціха! Ціха, вам гавару! Вы не на базары, а ў гасударственным учрэдзёні. Успакойцеся быстрэнька.

— Пётр Сямёнавіч разрэшылі! Гаварыт, што законна. А я кажу, што закон законна, а выдаю пад вашу атыцьсьцьвеннасць. На сябе такое браць ня буду. Смяецца: «Добра, добра».

— Выдавай! — з палёгкай уздыхнулі калегі, і памалу пачала заціхаць чарга.

Усе праводзілі позіркам маладога чалавека, што накіраваўся да выхаду. «Да пабачэння, шануныя! Усяго найлепшага!» — цішыня парухалася, ляпнулі дзверы, за якімі знікла постаць мужчыны.

«СУЗОР'Е» НА МІЖНАРОДНЫМ ФЕСТИВАЛІ

І СЯБЕ ПАКАЗАЦЬ...

Для ўдзелу ў традыцыйным міжнародным фестывалі «Музычныя еўрапейскія сустрэчы-90» народны ансамбль песні і танца «Сузор'е» Брэсц-

кага будтрэста № 8 адправіўся ў ФРГ. А вярнуўся дамоў ужо з аб'яднанай Германіяй.

Беларускія артысты сталі не

толькі сведкамі, але і ўдзельнікамі свята ўз'яднання дзвюх нямецкіх дзяржаў. З вялікім поспехам прайшлі іх канцэрты ў гарадах зямлі Бадэн-Вюртэмберг, музычны савет якой і выступіў арганізатарам фестывалу. Сёлета ў ім прынялі ўдзел ансамблі і аркестры з 15 краін. «Сузор'е» было названа ў ліку лепшых калектываў.

Пасля завяршэння фестывальнай праграмы яму было прапанавана прадоўжыць свае гастролі.

Дамоў артысты вярнуліся з цэлым пакетам кантрактаў на ўдзел у міжнародных фальклорных і прафесійных фестывалах. Іх чакаюць канцэртныя пляцоўкі Германіі, Францыі, Італіі.

- ВАЛЕРЫЙ ШКАРУБА ПРАЦЯГВАЕ ТРАДЫЦЫІ РЭАЛІСТЫЧНАГА ПЕЙЗАЖА
- МІКРА- І МАКРАКОСМАС МАСТАКА ● ШТО ТАКОЕ «ДЫЗАЙНЕРСКІ ЖЫВАПІС»

«ШУКАЮ ЗГУБЛЕНАЮ ГАРМОНІЮ»

З Валерыем Шкарубам я пазнаё- млася тры гады назад. Ён паказваў свае пейзажы на выстаўцы «Чарно- быль. Чорная быль», напісаныя пасля паездкі ў зону аварыі. Усё на іх было жывое, сапраўднае, беларускае. Трава, зямля, дрэвы, туман, паветра, неба — адухоўленыя. Прырода мела пахі і гукі. Знявечаная рукамі чала- века, яна прасла літасці. Беларусь паўставала на гэтых палотнах такой блізкай, такой чароўна-прывабнай і адначасова бездапаможнай, спакута- ванай і знясіленай. Эмацыянальнае ўздзеянне пейзажаў гэтага аўтара бы- ло надзвычай моцнае. Сам ён, высо- кі, танклявы, са строгасцю ў погля- дзе, негаваркі, рабіў уражанне чала- века неардынарнага, з небанальнымі поглядамі і ўчынкамі.

Летась гледачы змаглі больш грун- тоўна пазнаёміцца з творчасцю мала- вядомага для іх жывапісца — на пер- санальнай выстаўцы, што праходзіла ў рэспубліканскім Доме мастацтваў. Да чарнобыльскіх палотнаў Валерыя Шкаруба дадаў яшчэ дзесяці два но- вых. Напісаныя прастай, даступнай кожнаму чалавеку мовай, напоўненыя шчырымі пачуццямі нераўнадушнага чалавека, цеплынёй, душэўнасцю, яны выклікалі непадробнае захапленне гле- дачоў і крытыкаў. Дарэчы, апошнія назвалі (і не без падстаў) Валерыя Шкарубу лідэрам лірыка-рамантыч- нага пейзажнага жывапісу рэспублікі. Спрыйтныя замежныя аматары выяў- ленчага мастацтва, між іншым, ужо паспелі вывезці ў Францыю і ЗША каля двух дзесяткаў яго карцін. А пасля нядаўняй выстаўкі беларускіх мастакоў у ААН у Нью-Йорку, дзе былі прадстаўлены і сем пейзажаў В. Шкарубы, у наша прадстаўніцтва быў перададзены ліст ад суайчынні- каў з Амерыкі. «Шчырае дзякуй за радасць сустрэчы з Радзімай на кар- цінах мастака з Менска Шкарубы, — пішуць яны, — ён так добра адчувае характар нашай прыроды, а яго пейза- жы, прасякнутыя пяшчотнай любоўю да роднага краю і трывогай за яго лёс, лепш за газеты і кнігі расказалі, што цяпер адбываецца на Бацькаўшчыне».

...У Валерыя Шкарубы быў не са- мы ўдалы для сустрэчы з журналіс-

асноўным як жывуць? З дому на ра- боту, з работы ў магазін, адтуль да- моў. Вось і ўся праграма. Звярніце ўвагу на пейзаж з яблыневым сада- м. Калі едзеш па Ленінскім праспекце ў Зялёны Луг, на правым баку той са- мы сад. Калі хочаце ведаць, усе мае ранейшыя пейзажы зроблены ў час паездак інстытута, дзе я працую, на ўборку садавіны і гародніны. Ёсць у нас такая форма дапамогі вёсцы. Але не пра тое размова. Я тады імк- нуўся як мага хутчэй выканаць сваю норму і ішоў на эцюды.

Міжволі прыгадаліся карціны, што, як сказаў Валерыя, пісаліся ў час се- зонных работ супрацоўнікаў іх інсты- тута на ўборцы ўраджаю. ...Старыя вясковыя могілкі. Пахіліліся, вась- воль палюць на зямлю крыжы, за- быты нашчадкамі магільны бацькоў і дзядоў. Няма каму даглядаць іх — людзі паехалі шукаць лепшую долю па гарадах. У вёсках засталіся толькі нямоглыя старыя. Так адбываецца маральная, духоўная дэградацыя на- рода, нібы гаворыць сваім творам мастак, і адзін з момантаў — аднос- ны да свайго мінулага, да спрадвеч- ных звычаяў і традыцый. Альбо вась- яшчэ краевід: сонная бязлюдная вяс- ковая дарога. У тумане нейкімі казач- нымі і загадкавымі выглядаюць тра- дыцыйныя сялянскія пабудовы. Але вялізная лужына на дарозе, у якой гэ- так жывапісна адбываецца і неба, і дрэвы, адразу выводзіць з рамантыч- нага настрою і вяртае ў рэальнасць. У суровую рэальнасць: не прайсці, не праехаць, і мясіць тутэйшым жыха- рам дарогу да самай зімы, пакуль не падмарозіць. І хаця няма людзей у кампазіцыі, але выразна бачацца тыя, хто жыве ў гэтых хатах уздоўж дарогі — мужыкі, кабеты, дзедзяткі, падлеткі — усе ў нязграбных ботах, у адзенні, што нагадвае ўніформу. Та- кі вась пейзаж.

Адна дэталі з творчай біяграфіі Ва- лерыя Шкарубы. Так высока ацэне- ныя сёння з мастацкага боку яго ра- боты ніяк не ўспрымаліся яго ж коле- гамі яшчэ гадоў пяць назад. «Ты не жывапісец, казалі яны, нічога ў ця- бе не атрымліваецца, а тое, што ты робіш, — бездапаможная самадзей- насць, няма чаго сунуцца не ў

кам. Пісаў тады, калі душу перапаў- нялі радасць альбо боль. Увогуле ні- колі не працаваў па заказу, не зак- лючаў ніякіх дагавораў. І лічу, што мастак не павінен належаць ні да якіх партый, ні да якіх арганізацый.

Аднак, прапаведуючы поўную сва- боду і незалежнасць ад каго б там ні было, сам Валерыя Шкаруба, тым не менш, як я ведаю, уступіў летась у Саюз мастакоў БССР.

— Як гэта зразумець, Валерыя? — папыталася я ў яго.

— Вельмі проста. Член Саюза мастакоў мае права выстаўляцца, па- казваць свае работы. Гэта для мяне самае галоўнае. Але членства ў саю- зе не абмяжоўвае маю волю, не паз- баўляе свабоды. Я пішу, як і раней, тое, што хочацца, і тады, калі хоча- ца. За пэндзаль бяруся, як цалкам выспела ў галаве задума, кампазіцыя. Сам працэс пісання карціны займае няшмат часу. Але ж абставіны жыц- ця такія, што, акрамя работы ў ін- стытуце, займаюся яшчэ і з дзеткамі ў студыі. Выкладваюся з імі цалкам. І тады ўжо адчуваю сябе, як выціс- нуты лімон. Ды і як жа інакш? У любое надвор'е вядуць бацькі сваё дзіця на заняткі. Па-чалавечы несум- ленна было б з майго боку не адда- ваць ім усю душу.

Непрыстойна, сорамна, несумленна... Ці многія з нас жывуць і дзейні- чаюць, зыходзячы з такіх маральных катэгорый? На жаль, не. В. Шкару- ба, пэўна, з меншасці. І калі ўспом- ніць загадкавую прывабнасць яго лі- рычных пейзажаў нават для прагма- тычнага гледача, а потым паспраба- ваць знайсці прычыну, таямніцу такой прывабнасці, то акажацца, што яна — у асобе аўтара, чые ўзаемаадносінны са светам і з прыродай глыбока ма- ральныя.

Імпануе сунаснаму гледачу, запа- лоханаму прагнозамі аб недалёкіх прыродных катаклізмах і надыходзя- чым канцы свету, і тое, як мне здаец- ца, што мастак у гэтым негарманіч- ным свеце ўвесь час імкнецца знайс- ці гармонію альбо намацаць прычыну дысгармоніі. Узяць хаця б яго вяско- выя пейзажы. Мастак далёкі ад ідэ- алізацыі рэчаіснасці. Ведае, як на са- май справе жывецца селянін, адлу- чанаму і ад зямлі, і ад плёну працы сваёй. Неаднойчы бачыў кінутыя хаты, гаспадары якіх паехалі ў вялікі свет шукаць лепшай долі. З выміраннем сяла, знікненнем селяніна не хоча і не можа ён змірыцца. Бо спрадвечу зямля, лес давалі ўсё неабходнае для жыцця. Усім ладам сваіх пейзажаў ён прымушае гледача задумацца, зра- зумець, што чалавек непарывуна звязаны з прыродай і праз яе далучаны да агромністага свету, да Космаса, на- рэшце.

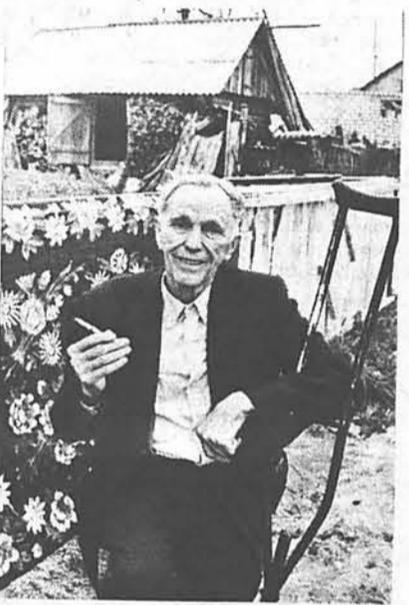
«Як свядомы грамадзянін мастак сфарміраваўся пасля паездкі ў чарно- быльскую зону, — кажа пра Валерыя Шкарубу мастацтвазнавец Яўген Шу- нейка. — На выставе, прысвечанай гэ- тай паездцы, я заўважыў у яго пейза- жах яснае ўсведамленне трагедыі, якая адбылася. Яшчэ крывадушна маў- чалі сродкі масавай інфармацыі, а творы мастака паказвалі злавесныя пе- рамены, што адбываліся ў прыродзе. У пакінутых вясковых сядзібах бачы- лася мастаку жудаснае папярэджанне. Экалагічная трывога з таго часу не знікае ў творах мастака».

Шкарубу ўжо нельга ні з кім пе- раблытаць, ён умее адкрываць ўні- кальнасць, таямнічасць вобразаў род- най зямлі, ён умее гэта данесці вельмі незвычайнымі жывапіснымі сродка- мі. Стыль мастака можна акрэсліць як «дызайнерскі жывапіс». Атрыманая ім адукацыя дызайнера аказала свой спецыфічны ўплыў на яго працу, на канструктыўнасць мыслення, на тэхніч- ныя прыёмы, на адносінны да формы».

Валерыя Шкарубу сапраўды ўжо немагчыма ні з кім з яго калег збы- таць. Настолькі своеасаблівае харак- ства на яго работах. І гэтае характва ў даволі змрочным, пазбаўленым духоў- ных асноў і радасных перспектываў жыцця — надзея. Надзея на гармонію, без якой чалавеку так цяжка на зямлі.

Таццяна АНТОНАВА.

САМАДЗЕЙНЫЯ ТАЛЕНТЫ ГЛЫБОЦКАГА РАЁНА

Багаты на таленты Глыбоцкі раён. З даўніх часоў славіцца яго вёскі спе- вакамі і музыкантамі, самадзейнымі мастакамі і кавалямі, рэзчыкамі па дрэву, ткачамі. Гэта неацэнная спад- чына тут клапатліва захоўваецца, традыцыі майстроў працягваюцца ў новых пакаленнях.

НА ЗДЫМКАХ: выступае ансамбль ветэранаў з вёскі Галубчыкі калгаса «17 верасня» ў час аднаго з фальк- лорных святаў, якія часта праводзяць на беразе старога возера ў цен- ры Глыбокага; самадзейны мастак інвалід Хведар СУХАВІЛА. Яго ме- ляўнічыя дываны ўпрыгожваюць да- мы многіх аднавяскоўцаў; удзельніца мастацкай самадзейнасці вучаніца сяр- рэдняй школы № 1 Наташа ГАРЛО.

В. ШКАРУБА. Пейзаж.

там час. Толькі-толькі нарадзілася дач- ка, і на яго, як на галаву сям'і, на- валіліся немалыя клопаты. І ўсё ж ён вырваўся на якую гадзіну ў рэдак- цыю. Сказаў: «Нічога не запісвайце ні ў бланкот, ні на дыктафон, бо не паспею. Гутарым пра ўсё. І глядзім мае новыя пейзажы ў майстэрні. Бо цяпер няхутка вазьмуся за пэндзаль». Выцягнуў на сярэдзіну маленькага па- койчыка яшчэ не аформленую як след, без рамы, карціну, потым дру- гую. Стаў прыносіць з кладоўкі ўжо бачаныя на выстаўках пейзажы, эцю- ды, накіды. Цікава, падумалася, дзе мастак знаходзіць такія прыгожыя мясціны?

— Ды вась тут, у ваколліцах мік- рараёна Уручча, дзе я живу і працую, — паказаў ён рукой праз акно. — Трэ- ба толькі ўмець бачыць. А людзі ў

сваю справу». У такой сітуа- цыі не зламацца, працягваць пі- саць было няпроста. Характар трэба было мець моцны. Тым больш, што Валерыя і сапраўды па адука- цыі не жывапісец, а дызайнер. Пасля заканчэння інстытута быў накіраваны на працу па спецыяльнасці. Яго рабо- чы кабінет ператварыўся і ў майстэр- ню, і ў студыю для заняткаў з дзец- мі. Студыю, можа занадта сказана. Гурток з дзесяці дзетак, падобны на той, які ён сам некалі наведваў школь- нікам.

Але не пісаць ён, відаць, проста не мог. Хадзіў на эцюды, ездзіў у ван- дроўкі разам з сябрамі, жывапісцамі Кастусём Качаном, Міколам Ісаёнкам, Уладзімірам Кожухам. Яны дапама- галі яму парадамі, добрым словам.

— Я адчуваў сябе вольным чалаве-

спорт

«РАБІ ЛЮДЗЯМ ДАБРО...»

МАНАЛОГ МАЙСТРА-РАЗЬБЯРА Пятра ЗЯЛЯЎСКАГА З ВЁСКИ СЛАБОДКА БРАСЛАЎСКАГА РАЁНА

— Зацікавілі мае фігуры? Ну глядзі, глядзі... А лепш ідзі во садзіся, ды я табе раскажу што-небудзь.

Я ж равеснік рэвалюцыі. У нас тут, праўда, Польшча была, то і жыў я, як мае бацькі жылі. Войны прайшоў, на польскай быў у трыццаць дзевятым. Як немец наступаў, я якраз у польскай арміі быў. А што ў нас тады было? Конь ды ногі. Дык мы ад самай Сакулкі аж да Пінска дайшлі. А там кажуць: хочаце — у Румынію, хочаце — яшчэ куды. А што мне тая Румынія? Я дадому пайду. Вярнуўся дадому, тут і ажаніўся з дзяўчынай, беднай, як і я. І ў яе нічога, і ў мяне нічога, адна талерка на дваіх. Дык гэта ж трэба: неяк жонка з печы ўпала — ды і пабіла тую апошнюю талерку. Ну што ж, кажу, халера яе бяры, будзем неяк і без талеркі. І жылі ж, дзякуй Богу.

Бацька мой разумнейшы за мяне ў сто разоў быў. І чараваць умеў, і на скрыпцы іграў, і рабіў іх сам. І сталяр добры быў, калаўроты тачыў, і ўсё мог. І я раблю, то ўсё і маю. Чалавек без работы жыць не можа. І чалавекам заўсёды павінен быць. Выдумалі, нібыта людзі з малпаў зрабіліся. Глупства! Чалавек толькі з чалавека можа быць і чалавекам заставацца. Рабі чалавеку дабро, то і табе добра будзе...

Пчол во люблю. Усюды пчолы гінучы, а ў мяне вядуцца. Бо пра Бога не забываю, і ён мне дае. Добра, што сёлета цукар сталі даваць, а то і мае пчолкі пагінулі б. То меду ў мяне многа. Частую ўсіх, нават тых суседзяў, якія скося пагля-

далі, што ў мяне курэй больш, чым у іх, што я лепш жыву. Бо раблю! І ты рабі! А то ўсе ўсё просяць зрабіць: Пётрачка, ты ж усё ўмееш! А ты сам спрабаваў? Можна, і ты ўмееш! Дык жа іншы хоча, каб нічога не рабіць, а толькі есці ды спаць. А мы ж ад бацькі, ад маці прывыклі да работы. Ідзе маці рабіць — нас кліча. А цяпер: школу паканчаюць — і па рэстаранах. Бо не стала сёння сапраўдных гаспадароў. Даўней жа мужык — самая рабочая сіла была, усіх карміў. Зямлю паадбіралі, хутары пазносілі... І якія хутары! Былі ў нас такія гаспадары, мелі трохі зямлі, дык яны ў жніво спаць лажыліся не на ложак, а на цвёрдую лаву, каб не праспаць больш, чым можна ў такую пару. Дык жа іх павывозілі... Мужыкоў знішчылі, задумалі паноў з іх зрабіць. А дзе ж усіх панамі паробіш? Нехта ж і рабіць павінен... Ды і няма нічога горшага, чым пан з мужыка. А во цяпер зноў трэба з паноў мужыкоў зрабіць. Ой, нялёгка будзе...

піць: тады і пагамоніш, і абдымацца палезеш. Але ж каб не лішне... Гэта зелье толькі пачні піць, то і са свету чалавека зьядзе. Дзякуй Богу, што гарэлкі, чорта гэтага, цяпер не стала. Колькі ў нас з-за яе павесілася, забілася, утапілася. Як трохі гэтага чорта вып'е, дык яму больш давай. І канца не будзе...

Слухай жа, як я гэтыя фігуры пачаў рабіць. Была ў нас тут адна медсястра, Данора, разам з маёю бабаю ў бальніцы рабіла. Што яна за чалавек — не ведаю, але неяк маю бабу нечым такім напайла, амаль сілком, што тая месца сабе не знаходзіла. А потым і зусім яе паралізавала... І яна мучыцца, і я мучуся. Ужо і прасіць мяне пачала: завязі куды ў бальніцу, што ж ты са мною мучыцца будзеш. А як памерла яна (гэта ў восемдзсят шостым), то я, канешне, пагараваў, але і думаю, як жа за гэтую наглуу смерць віноўніцы аддзячыць? Дай, думаю, фігуру зраблю і каля касцёла пастаўлю, каб Данора, чорт гэты, бачыла і

пра гэтую гісторыю, і людзі ідуць да касцёла дык бачаць, і Данора хай паглядзіць!

А потым стаў і другія фігуры рабіць. Хацеў у агародчыку перад вокнамі паставіць, пайшоў у сельсавет пытацца. Добра зроблена, кажуць, але выстаўляць нельга — рэлігійныя! У раён хадзіў — там тое ж сказалі. Ладна, думаю, нельга дык нельга. А тут неяк бачу ў газеце, Гарбачоў з бацюшкам сядзець. Ну не пра гарэлку ж яны гавораць! Пэўна ж, пра рэлігію. Дай, думаю, выстаўлю свае фігуры, а там што будзе, тое і будзе. Паставіў... І ламалі іх, і білі. Біце, думаю, а я зноў зраблю. І рабіў, і ставіў па новай...

Неяк бягуць у хату дзеці, клічуць мяне: начальства прыехала! Выбягаю са страхам, руку баюся падаць — гразная! А тыя мне: што ты, бацька, твае рукі залатыя, рабі больш... Вось табе і на! То дзякуй, што нарэшце такія перамены насталі, бо не само ж начальства раптам такім разумным стала: то не давала, то — больш рабі!

...Як паставіў гэтыя фігуры, то і самому радасць, і людзям. Сяду на пянёк раніцай, палюбуюся... Людзі спыняюцца, глядзяць. Гэта пан Езус з любоўю да людзей, гэта Матка Боская, а тая ў руках «Міру—мир» трымае. Ты не смеяся, не смеяся, гэта каб чапляліся менш... На франтоне — пан Езус да Егіпту на асле ўцякае. А там — Юрка, Юрый Пераможац. Анёл уверсе... Леў з карча зроблены, цэментна абмазаны. Вочы зялёныя ад бутэлькі піва ўстаўлены, ляпа чырвоная і лямпачкі там стаяць. Ночку як уключу, лямпа і вочы гараць, дзеці на вуліцы збяруцца, скачуць, пішчаць ад радасці...

Раблю пакрыху. У нашым касцёле мае фігуры ёсць, у Друі ёсць. Музей наш, у Браславе, пастаянна заказвае. Летам, праўда, асабліва няма калі: гаспадарка, пчолкі. А зімою зноў буду выразаць...

Запісаў і здымкі зрабіў Яўген САХУТА.

НА ЗДЫМКАХ: П. ЗЯЛЯЎСКИ; работы майстра.

Я і не піў ніколі. Можна, яно калі і кепска было. Раней жа соткі штогод перамервалі, за кожны лапкі зямлі чапляліся. А хто з брыгадзірам вып'е, да таго і не чапляліся. Яно часам у добрай кампаніі і трэба вы-

людзі каб бачылі. Мой жа бацька некалі такія фігуры рабіў, у нашым касцёле стаяць. То няўжо ж і я так не змагу? Вы-разаў Матку Боскую, стаіць на змяі, на якой напісана: «Змяя ты, Данора!» І ксёндз ведае

Матч на першыство свету па шахматах паміж Г. Каспаравым і А. Карпавым, безумоўна, — галоўная спартыўная падзея года. Адна палова партый будзе згуляна ў Нью-Йорку, а другая — у Лондане. Пачатак лепей атрымаўся ў чэмпіёна свету. Г. Каспарав пакуль вядзе з перавагай у адно ачко. Матч праходзіць пры вялікай колькасці глядачоў.

Вялікую «аўдыторыю» балельшчыкаў мае намер сабраць і знакаміты Пеле. Хутка легендарнаму футбалісту спаўняцца пяцьдзсят гадоў. І ў яго гонар зборная свету правядзе матч з камандай Бразіліі. Але, як стала вядома ў апошні час, не на радзіме юбіляра, а ў Італіі. Тут, як кажуць, усё зрабілі грошы.

Для нас жа гэта не будзе мець вялікага значэння. Важна іншае: кароль футбола запрасіў згуляць за зборную свету мінчаніна Сяргея Алейнікава.

Цікавае паведамленне атрымана з Віцебска. Тут прайшло пасяджэнне выканкома Спецыяльнага алімпійскага камітэта нашай краіны. На ім прынята рашэнне аб удзеле савецкіх спартсменаў у Сусветных гульнях інвалідаў у 1991 годзе.

Па традыцыі на розыгрыш прэзідэнцкага Кубка-мемарыяла Джона Кенэдзі ў ЗША запрашаюцца беларускія каманды. І выступаюць яны вельмі добра. Летась ганаровы трафей дастаўся мінскаму «Промню», а сёлета перамогу святкаваў «Будаўнік» з Брэста.

На гэтых спаборніцтвах сярод жанчын гродзенскі «Рытм» заняў другое месца.

Але найбольш удала ў апошнія дні выступілі за мяжкой беларускія дзюдаісты. На міжнародным турніры ў Чэхаславацкай федэратыўнай рэспубліцы залатыя ўзнагароды заваявалі М. Цюльпараў, В. Пясняк, Л. Свірыд, Я. Дамінін.

У гэты час беларускія спартсменкі выступалі дома на першыстве Савецкай Арміі і Ваенна-Марскога Флоту. Ірына Емяльянава стала чэмпіёнкай. А Іна Тарапеева і Аліна Тарнашэвіч — сярэбранымі прызёрамі.

Ужо вядомы сапернік мінскага СКА ў адной васьмай фіналу розыгрыша еўрапейскага Кубка ўладальнікаў кубкаў. Гэта венгерскі клуб «Брама». Гульні абудуцца ў лістападзе. Аб іх выніках мы паведамім нашым чытачам у наступных нумарах газеты.

БУДАЎНІЧА-ВЫТВОРЧЫ

КААПЕРАТЫЎ

«ПРЫЗМА»

прапаноўвае вырабы мастацкай керамікі арыгінальнай аўтарскай работы беларускіх майстроў і іх тыражаванне ў абмен на тэхналагічнае аснашчэнне вытворчасці па выпуску цэгля, чарапіцы, керамікі.

Наш адрас: БССР, 220073, Мінск, п/с 149.
Тэлефон: 54-43-22, тэлекс 252101.

БУДЗЕ ХРАМ

Зноў загучалі званы сабора Аляксандра Неўскага ў Кобрыне. Пабудаваны ў шасцідзесятых гадах мінулага стагоддзя на месцы брацкай магілы рускіх воінаў, якія загінулі ў вайне 1812 года, храм стаў помнікам доблесці і славы.

Сабор напатаў лёс многіх тысяч праваслаўных цэркваў краіны. У пачатку шасцідзесятых гадоў XX стагоддзя ён быў закрыты і перададзены ўладам пад філіял дзяржаўнага архіва

Брэсцкай вобласці. А калі храм нарэшце вярнулі законным гаспадарам, тыя яго рэканструявалі.

Толькі за апошнія два з паловай гады на Брэсцчыне адкрыта 67 праваслаўных цэркваў, 12 рымска-каталіцкіх касцёлаў, дадзены дазвол на будаўніцтва і рэканструкцыю 25 малітоўных дамоў евангельскіх хрысціян-баптыстаў, пяцідзесятнігаў і адвентыстаў 7-га дня.

РЭКОРДНЫЯ КЛУБНІ

Пра сёлетні неўраджай бульбы ў рэспубліцы мінчанка Зінаіда Алейнік добра ведала. І ці не таму не спыталася на свой садовы ўчастак, што ў прыгарадзе? Але ж не пакідаць на зіму неўскапаныя градкі!

Якое ж было здзіўленне Зінаіды Васільеўны, калі ўжо пад першым кустом яна набрала амаль вядро адмысловых клубняў! Парадаваў і іх памер — рэкордны за ўсе гады.

Дамоў гаспадыня вяр-

талася ўжо з зусім іншым настроем. Памыўшы некалькі бульбін, яна ўзвастыла іх. Адна пацягнула ажно на 860 грамаў! А ўсяго набралася каля 30 такіх экзэмпляраў. Ураджай выйшаў на славу!

Цяпер З. Алейнік дэталёва ўспамінае, калі рабіла ўсадку, як апрацоўвала глебу. Лічыць, што гэта спатрэбіцца не толькі ёй, але і суседзям па саадаводчаму таварыству — дранікі надта ж смачныя атрымаліся.

ВАС ШУКАЮЦЬ І ЧАКАЮЦЬ СВАЯКІ

Шукаецца сям'я Абрама і Хоні ГНЕСІНЫХ, якія нарадзіліся ў г. Шклове былой Магілёўскай губерні і да 1917 года выехалі ў ЗША. Да 1947 года яны вялі перапіску з роднымі, з якой вядома, што жылі яны ў гарадах Нью-Йорк, Лос-Анджэлес, Чыкага.

Іх шукае ГНЕСІНА Бэла Ісакаўна, дачка Айзіка ГНЕСІНА.

Усіх, хто што-небудзь ведае пра сям'ю Гнесіных, просім пісаць у рэдакцыю ці на адрас:

212026, БССР, г. Магілёў, вул. Сурганова, д. 25, кв. 11. ГНЕСІНАЙ Бэла Ісакаўне.

РЕДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:

220600, МІНСК,
ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.
ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97,
33-02-80, 33-03-15,
33-16-56, 33-07-82.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарні выдавецтва ЦК КП Беларусі. Індэкс 63854. Заказ № 1371.